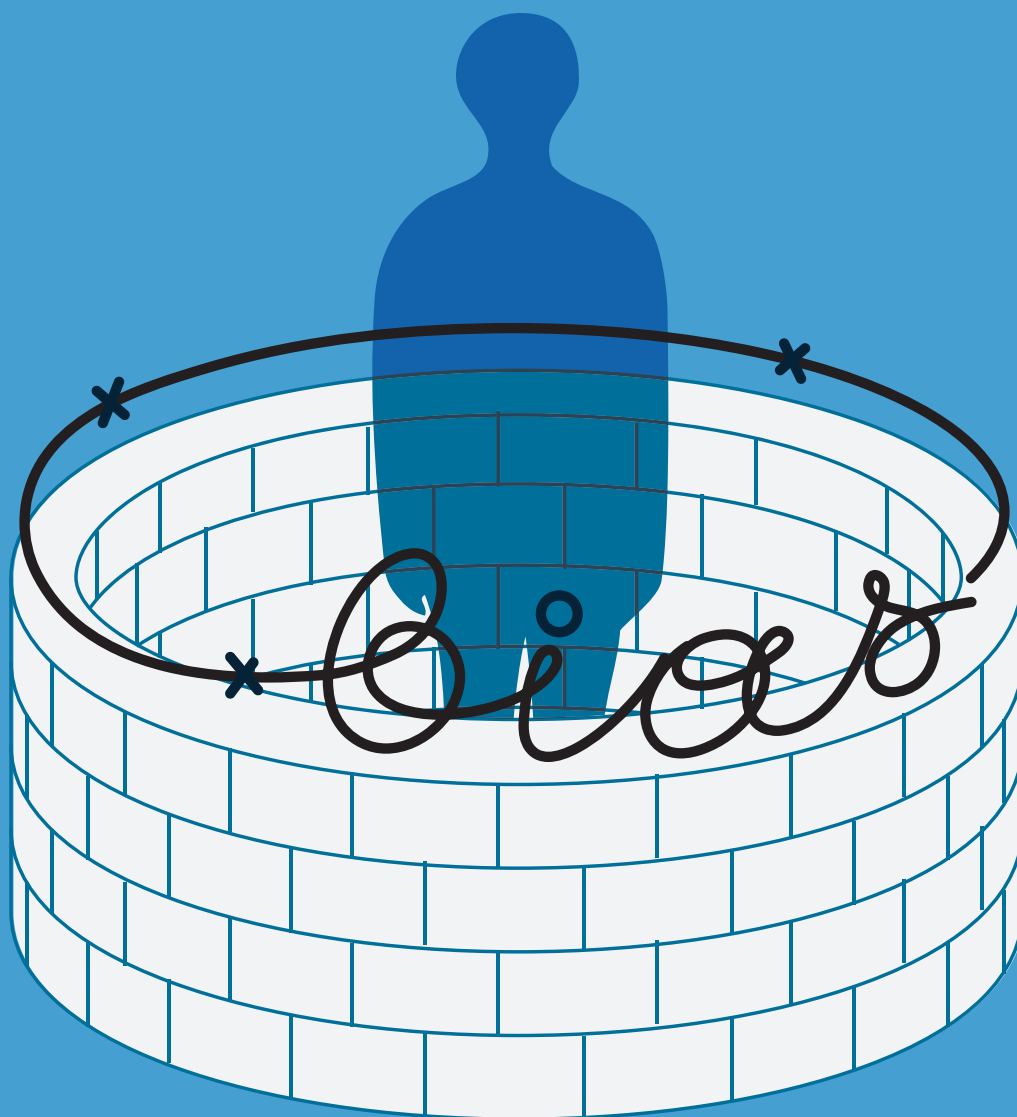

Licem u lice nasilje iz pristrastnosti

– priručnik za socijalne radnike

Licem u lice nasilje iz pristrasnosti

priručnik za socijalne radnike

The publication has been published within the project Discovering efficient tools for protecting victims of hate crime (JUST/2013/JPEN/AG/4563, funded by the Criminal Justice Programme of the European Union) and project Hate crime prevention in CEE and Western Balkan countries (Grant No.81410046, funded by the International Visegrad Fund's).

Ova publikacija je štampana u okviru projekta "Otkrivanje efektivnih alata za zaštitu žrtava zločina iz mržnje (JUST/2013/JPEN/AG/4563, finansiran od strane Programa krivične pravde Evropske Unije) i projekta Prevencija zločina mržnje u Centralnoj i Istočnoj Europi i zemljama Zapadnog Balkana (Grant No.81410046, finansiran od strane International Visegrad Fund's).

Izdavači: In IUSTITIA, o.p.s. (Češka Republika), Nomada Association for Multicultural Society Integration (Poljska), L'udia proti rasizmu (Slovačka), Vive Žene (Bosna i Hercegovina) and International Aid Network (Srbija).

Urednik: Klára Kalibová

Autori: Klára Kalibová (In IUSTITIA), Katarzyna Pawlik (Nomada; Poglavlje: Specifičnosti socijalnog rada na terenu sa osobama ugroženim nasiljem iz pristrasnosti), Irena Bihariová (L'udia proti rasizmu; Poglavlje: Mogućnosti socijalnih radnika u pružanju pomoći u kriminalnim postupcima).

Prevod: Mima Dahić

Dizajn naslovne strane: Joanna Jopkiewicz

Prepress: Emir Delalić 3eko - www.design.com.ba

Copyright © In IUSTITIA, o.p.s., Nomada, L'udia proti rasizmu

© autori, urednik i izdavači

Naslovna strana ©Joanna Jopkiewicz

Broj stranica: 28

IN IUSTITIA

SADRŽAJ

Uvod	5
Pojmovnik	6
Šta je nasilje iz pristrasnosti?	7
Verbalni napadi	7
Uznemiravanje, zastrašivanje i pritisak	8
Psihološko nasilje	8
Seksualno nasilje	9
Internet maltretiranje	9
Uništavanje imovine	9
Fizičko nasilje	10
Indikatori nasilja iz pristrasnosti	11
Osoba izložena nasilju iz pristrasnosti	11
Napadač	12
Kako je zločin izvršen	13
Vrijeme i mjesto zločina	14
Nedostatak drugog motiva	14
Specifičnosti socijalnog rada na terenu sa osobama ugroženim nasiljem iz pristrasnosti	15
Priprema za ulazak na teren	15
Rad na terenu	16
Efekti nasilja iz pristrasnosti na živote ugroženih ljudi i zajednica i uloga socijalnog rada ...	17
Dostojanstvo	17
Gubitak osjećaja sigurnosti i gubitak kontrole	18
Medicinske i psihološke posljedice i trauma	19
Odnosi i društvene veze	20
Gubitak zaposlenja ili prihoda ili neuspjeh u školi	21
Finansijske implikacije i gubitak mjesta stanovanja	21
Neželjena pažnja	22
Mogućnosti socijalnih radnika u pružanju pomoći u kriminalnim postupcima	23
Osnovne činjenice o krivičnom postupku	24
Terenski socijalni radnik u ulozi žrtvinog zastupnika	24
Odabrana prava žrtve u toku krivičnog postupka	25
Pravo na informaciju	25
Pravo da ima aktivnu ulogu u toku istrage i svjedočenje	25
Pravo na zaštitu	25
Pravo na naknadu štete	25
Pravo na odbranu od ponašanja policije ili odluka izrečenih od strane policije, tužilaštva i suda	26
AUTORI PUBLIKACIJE I PARTNERI NA PROJEKTU	27
IN IUSTITIA, o. p. s.	27
PEOPLE AGAINST RACISM (PAR)	27
NOMADA ASSOCIATION FOR MUTLITULTURAL SOCIETY INTEGRATION	28
IAN – International AID Network	28
VIVE ŽENE	28

Uvod

Predstavljamo Vam ovaj priručnik, u kojem smo željeli skrenuti pažnju na problem zločina motiviranih pristrasnošću: njegovim karakteristikama, u kojim se oblicima pojavljuje i kako možete podržati pojedince koji su ga iskusili zakonskim i drugim oblicima djelovanja. Zločin motiviran pristrasnošću je incident usmjeren protiv ljudi ili njihove imovine zbog njihove pripadnosti (stvarne ili zamišljene od strane počinitelja) određenoj grupi, prema kojoj počinitelj osjeća nenaklonost, predrasude ili mržnju, koja je: npr. napadi na temelju boje kože, nacionalnosti, etničkog porijekla, jezika, vjere, spola, dobi, mentalnog ili tjelesnog oštećenja, psihoseksualne orijentacije ili drugih značajki koje dijele određene skupine ljudi. Ova publikacija je namijenjena socijalnim radnicima i svim pojedincima koji rade u manjinskim zajednicama i imaju kontakt sa ljudima koji su izloženi zločinima motiviranim pristrasnošću zbog različitih aspekata koji ih razlikuju od većinskih skupina. Nisu sve skupine jednako pravno zaštićene u svim zemljama prikazanim u ovoj publikaciji. Usporedbom i predstavljanjem situacija u nekoliko zemalja srednje i istočne Europe, želimo predstaviti pravnu i socijalnu perspektivu u širem kontekstu, kao i naglasiti da pojedine zakonske odredbe ne odgovaraju uvijek stvarnim problemima. Uspoređujući situaciju u različitim zemljama, cilj nam je skrenuti pozornost na činjenicu da su zločini motivirani pristrasnošću društveni problem u Europi a i u svakoj pojedinoj zemlji.

Takođe želimo da naglasimo, što je već vjerovatno jasno, da rad sa pojedincima iz manjinskih i potcijenjenih skupina zahtjeva svjesnu upotrebu jezika koji osnažuje samopoštovanje, ne stigmatizira ili prioritizira i ne oduzima od djelovanja specifičnih skupina ili pojedinaca. Iz ovog razloga takođe pokušavamo da skrenemo pažnju na jezik koji koristimo kada govorimo o incidentima ili ljudima uključenih u njih. Prije svega, izbjegavamo korištenje riječi „žrtva“, koja ima izrazito pasivne i pogrdne konotacije. Mjenjamo je sa opisnim oblikom, omogućavajući time da se prikaže stvarna situacija, a istovremeno ne lišavajući oštećene pojedince mogućnosti da djeluju i reaguju. U isto vrijeme, dok opisujemo zakone koristimo pravne termine koji nisu uvijek puni poštovanja. Čineći to, pokazujemo da pojedinci napadnuti na osnovi njihovog vjerovanja, boje ili religije nisu uvijek bili pasivni i da su se, kao svaka druga napadnuta osoba, borili za svoja prava i sigurnost. Ilustrirajući takve situacije pokušavamo da ne stigmatiziramo, nego da pokažemo reakcije neslaganja, otpora i djelovanja. Opisivanjem svijeta sa riječima, oblikujemo način na koji on izgleda, tako da kada jezik ne oduzima moć od pojedinca, de facto im daje mogućnost djelovanja i osnažuje njihovu spremnost da reaguju na zločine motivirane pristrasnošću.

Ovaj priručnik je napisan od strane članova socijalnih organizacija, iz Bosne i Hercegovine, Češke Republike, Poljske, Srbije i Slovačke, koje pružaju podršku ljudima izloženim zločinima motiviranim pristrasnošću. Sadržaj ovog priručnika je rezultat naših sastanaka, mišljenja i zajedničkih iskustava.

Predajemo ga Vama u nadi da će biti koristan za Vaš rad, da će Vam pomoći u: identifikaciji nasilja motiviranog pristrasnošću, pravilnoj reakciji na nasilje i podršci oštećenim pojedincima. Mi ga vidimo kao društveni problem koji se tiče nas svih, naše sigurnosti i harmoničnog života u lokalnim zajednicama.

Publikacija je objavljena u okviru projekta Otkrivanje efikasnih alata za zaštitu žrtava zločina iz mržnje (JUST/2013/JPEN/AG/4563, finansiran od strane Programa krivičnog pravosuđa Europske unije) i projekta prevencije Zločina iz mržnje u CEE i zemljama zapadnog Balkana (Grant br.81410046, finansiran od strane Međunarodnog Višegradskog Fonda).

Pojmovnik

Nasilje iz pristranosti: Nasilje motivirano predrasudama napadača protiv grupe koja je predstavljena specifičnom žrtvom. Nasilje u ovom slučaju može imati različite oblike, od verbalnih napada do psihološkog pritiska, napada na imovinu i fizičkog nasilja. Ovaj pojam koriste organizacije i autori koji žele naglasiti opravdanje koje se koristi za ovo nasilje - pristrasnost napadača. Mi preferiramo upotrebu ovog pojma u ovoj publikaciji.

Nasilje iz mržnje: Iako se ovaj izraz često koristi kao sinonim za nasilje iz pristranosti, činjenica da često izaziva potrebu za intenzivnim odnosom punim mržnje između napadača i žrtve je definitivna zamka. Napadi iz mržnje mogu u stvari biti u ne-fizičkom ali i u dugoročnom obliku. Ovaj pojam prvenstveno koriste međunarodne i nevladine organizacije (OSCE/ODIHR).

Ekstremizam: Pojam koji se koristi za označavanje ideologija ili aktivnosti u suprotnosti sa važećim normama društva, posebno u vezi sa zaštitom osnovnih prava i sloboda kao i sa demokratskim temeljima pravne države. Osnovni problem sa ovim terminom je činjenica da se često koristi u borbi protiv manje konvencionalnih iako i dalje legalnih aktivnosti; termin je neprecizan i nedostaje mu konkretan sadržaj. Ovaj pojam koriste države i policije u nekim zemljama centralne i istočne Evrope da označe ono što je u stvari nasilje iz pristranosti i nasilje iz mržnje.

Ljudi kojima se prijeti ili su izloženi nasilju: Ljudi koji iz nekog razloga mogu biti napadnuti ili se suočavaju sa prijetnjom takvih napada. Pojam naglašava činjenicu da su ljudi pogođeni nasiljem prije svega ljudska bića, a ne pasivni subjekti napada (žrtve) ili stranke u krivičnom postupku (oštećene). Mi preferiramo upotrebu ovog pojma u ovoj publikaciji

Oštećena stranka: Pravni pojam koji se obično koristi u kontekstu krivičnog postupka da bi se označila strana u postupku koja je pretrpjela oštećenje zdravlja ili imovine ili gubitak druge ne- imovinske vrste. Oštećena stranka je aktivna stranka u krivičnom postupku. Mi preferiramo korištenje ovog pojma u kontekstu krivičnog postupka.

Žrtva: Pojam prvenstveno označava metu ilegalnih aktivnosti i implicira pasivnost i vezu pojedinca u odnosu na nasilne postupke. Pojam se posebno može koristiti u pravnom kontekstu Direktive ili Zakona o žrtvama kriminala. Neki autori, posebno oni iz inostranstva, pokušavaju zamijeniti pojam sa aktivnijim i snažnijim pojmom (preživjeli/la). Pojam se ne koristi intenzivno u srednje i istočno evropskim jezicima. U ovoj publikaciji upotreba ovog pojma će biti svedena na minimum, i koristiti će se prvenstveno u pravnim kontekstima.

Šta je nasilje iz pristrasnosti?

Nasilje motivirano predrasudama napadača vezanim za žrtvin etnicitet, vjeru ili nedostatak iste, zdravstveni status, nacionalnost, članstvo u društvenoj grupi ili subkulturi, političkim mišljenjima, seksualnom identifikacijom ili orijentacijom, bojom kože ili nekom sličnom predrasudom se zove **zločin iz mržnje i ili nasilje iz pristrasnosti**.

NASILJE + PREDRASUDA = NASILJE IZ PRISTRASNOSTI/MRŽNJE

U nekim slučajevima koncept **nasilje iz predrasude** je takođe korišteno za nasilje iz mržnje. Međutim, ovi koncepti su značajno varljivi, jer impliciraju da je nasilje motivirano animozitetom i predrasudom i isključivo počinjeno od strane ekstremista (kao nasilje ekstremista) ili na ekstreman način (brutalan, ili rijetko, ali na ekstreman način). Nijedna od ovih teza nije tačna.

Nasilje iz mržnje se pojavljuje u sljedećim u oblicima:

- Verbalnog nasilja
- Uznemiravanje, prestrašivanje i pritisak
- Psihološko nasilje
- Seksualno nasilje
- Fizičko nasilje
- Internet maltretiranje (Cyberbullying)
- Terorističkih napada

Neke vrste nasilja iz mržnje su takođe zločini. Da li je određeno ponašanje **zločin** zavisi od domaćeg pravnog poretka (vidite poglavlje o pravnom poretku u Višegradu i zapadnoj balkanskoj regiji).

Blaži verbalni ispadi anomiziteta i netolerancije se zovu **govor mržnje**. Sa govorom mržnje se susrećemo u obliku prevara, u govoru na Internetskim društvenim mrežama, u medijima (uključujući i online medije) a i u političkoj debati. Neki oblici govora mržnje su zabranjeni nacionalnim ili čak evropskim zakonima.

Verbalni napadi

Oblici: Ovo su napadi protiv skupine ili pojedinaca koji se dešavaju online ili lično, telefonom ili u pismenoj formi. Verbalni oblik nasilja takođe može biti u obliku cijele knjige, fan stranice na Facebook-u, riječi pjesme, ili govora na demonstracijama. Verbalni napadi često su praćeni fizičkim napadima. U takvim slučajevima verbalni napadi sačinjavaju dokaze motivacije za fizički napad. Cilj verbalnih napada je da diskredituje zajednicu, kulturu, običaje ili jezik žrtve, time ponižavajući žrtvu. Često je sadržaj verbalnih napada ili u potpunosti neistinit ili samo djelomično istinit.

Žrtvina percepcija: Za žrtve, verbalni napadi, posebno oni što se često ponavljaju ili dugo traju su često percipirani jednako intezivno kao i fizički napadi. Neke skupine pojedinaca u riziku od nasilja iz mržnje su podvrgnuti verbalnim napadima toliko frenkventno da ih smatraju neriješivim. To ne znači da oni nisu oštećeni njima. Takve osobe su veoma senzitivne prema onima koji umanju važnost takvih verbalnih napada ili ih čak nazivaju normalnim.

Primjer: Članak je objavljen u lokalnim novinama sa naslovom: „Romske skitnice ponovo napadaju“. U njemu novinar opisuje navodne probleme sa Romskom porodicom i osuđuje ih da su počinili krađu i nasilje. Međutim, optužbe su neistinite. Policija potvrđuje da je „informacija“ laž. Novinarski članak uključuje tvrdnje da su svi Romi isti i da smetaju ljudima, da krađu, da žive na socijalnoj pomoći i da su lijeni. „Takvi ljudi nemaju pravo da žive među nama i trebali bi biti odvojeni od nas bodljikavom žicom“, ona kaže na kraju članka.

Preporuka za savjetnike: Uvjerite osobu koja je iskusila verbalno nasilje da je takvo ponašanje neprihvatljivo. Saslušajte žrtvu i odredite šta je njima značio taj verbalni napad. Nemojte minimizirati individualne napade. U slučajevima u kojima se događa ponavljanje ili koji su veoma ozbiljni, informišite

žrtvu da ima pravo na zaštitu – da mogu ili da pokrenu civilnu tužbu ili da podnesu krivičnu prijavu. Podržite žrtvu u nalaženju profesionalne pomoći. Takođe možete pružiti podršku žrtvi snjimanjem i kopiranjem dokaza i informacija o verbalnim napadima (npr. email-i, pisma, fotografije, SMS poruke).

Uznemiravanje, zastrašivanje i pritisak

Oblici: Uznemiravanje je ponašanje koje nesrazmjerno nameće ograničenja na osobe kojima prijeti nasilje iz mržnje. Ono može uključiti ponavljane „šale“ ili reference na etničku pripadnost, vjeru, seksualnost, društveni status ili zdravstveno stanje, naglašavajući žrtvinu različitost ili različitost skupine koju žrtva predstavlja. Nekada se uznemiravanje javlja u više difuznoj formi demonstracija, medijskih proizvoda, javnih obraćanja itd. Zastrašivanje i pritisak nalazimo u oblicima napada izvršenih online (na internetu), ličnim ili telefonskim. Cilj je da se osoba natjera da pristane na keku radnju, bilo da uradi nešto ili da se suzdrži od neke radnje. Pritisak takođe može biti kreiran kroz naizgled legitimne zahtjeve koji se postavljaju žrtvi, a koji su međutim aplicirani na diskriminatoran način i u stvari im je cilj da maltretiraju žrtvu. Čest cilj pritiska je da natjera žrtvu da napusti okolinu u kojoj počinitelj djeluje (promjenom škole, selidbom ili napuštanjem posla).

Primjer: Homoseksualni par sa dvoje mlade djece se useljava u zgradu. Nekoliko drugih porodica sa djecom istih godina tu žive. Sva djeca u zgradi se igraju sa sličnim igračkama i svi su jednako glasni. Nakon nekoliko dana poruka je postavljena na oglasnoj tabli zgrade: „Pederi, ako ćete biti glasni ovdje, onda treba da odete“. Ovaj pritisak nastavlja da raste. Druga djeca ne žele da se igraju sa djecom homoseksualaca, „jer se mogu zaraziti perverznom bolešću“. Neki od komšija porodici konstantno prigovaraju. Poruke mržnje eskaliraju te postaju frekventnije. Roditelji počinju da se brinu za sigurnost svoje djece i ne dozvoljavaju im da se igraju vani. Na kraju pritisak je toliki da se porodica seli.

Preporuke za savjetnike: Recite žrtvama da ovi napadi nisu njihova krivica. Žrtve se mogu osjećati krivima, posebno u slučajevima gdje je njihova različitost razlog zašto su njihovi voljeni (njihova djeca, njihovi roditelji, njihovi partneri) napadnuti. Podržite žrtvu tako što ćete tražiti od počinitelja da se iskupe za štetu koju su prouzrokovali. Tražite mogućnosti da se suprostavite maltretiranju. Ako je situacija blaga ponudite žrtvi pomoć u komuniciranju sa njihovim napadačima (bilo telefonom, lično ili pismeno) ili u komuniciranju sa drugim osobama koje mogu pomoći u adresiranju situacije (zavisno od situacije npr. poslodavac, stanodavac ili nastavnik). Učinite mogućim za žrtvu da iskaže svoja lična osjećanja agresije, straha i frustracije. Ako je situacija ozbiljna, kreirajte skupa sa žrtvom sigurnonosni plan i preporučite podnošenje krivične prijave. Važno je da žrtva sačuva sve dokaze i informacije o tome kako je napad počinjen (email-i, fotografije, SMS poruke, vandalizirana imovina, itd.).

Psihološko nasilje

Oblici: Psihološko nasilje može biti u obliku psovki, uvrijeda, ismijavanja ili sličnih vrsta maltretiranja. Psihološko nasilje može biti počinjeno od strane ne samo žrtvinih kolega, komšija ili školskih kolega nego i od strane raznih institucija ili pružalaca usluga. Psihološko nasilje je često podcijenjeno od strane onih koji mu svjedoče i od strane članova pomagačkih profesija. Ako psihološko nasilje traje dugo, ono rezultira u smanjenju žrtvinog samopouzdanja a i u ozbiljnim psihološkim i psihosomatskim problemima. Psihološko nasilje obično eskalira i može dovesti do fizičkog napada.

Primjer: Novi doktor, porijeklom iz Irana, počinje da radi u bolnici. Za razliku od svojih kolega on ima dvije ovjere svoje profesije i uči lokalni jezik tako što ide u večernju školu. Nekada ne razumije svoje pacijente ili osoblje kada govore lokalnim dijalektom ili kada govore brzo. Njegove kolege ga ne prihvataju. Kada govore o njemu između sebe, zovu ga „onim Arapom“ ili „onim crnim“. Kad god se desi greška na poslu, svi krive novog doktora. Njegove kolege mu ukazuju nekoliko puta da treba da ode i da nikome ne bi nedostajao kada bi otišao. Što situacije traje duže doktor češće stvarno pravi greške. Boji se da će ako da otkaz njegova viza biti problematična. On se suočava sa opasnošću ako se vrati u Iran.

Preporuke za savjetnike: Obratite pažnju na psihološko nasilje, jer se može manifestirati nenametljivo. Ako traje duže vrijeme, žrtva ga može smatrati normalnim. Saznajte koliko dugo nasilje traje i kako ga žrtva doživljava. Podržite žrtvino samopouzdanje i pomozite žrtvi sa nalaženjem njihovih snaga. Obezbjedite žrtvi pomoć u pregovorima sa napadačima. U ozbiljnijim slučajevima možete preporučiti pravnu ili psihološku pomoć.

Seksualno nasilje

Oblici: Nasilje iz mržnje može se desiti u obliku seksualnog napada ili uznemiravanja. Ovo se primarno tiče situacija u su osobe manjinske seksualne orijentacije podvrgnute seksualnim napadima radi njihove seksualne orijentacije. Neki napadi su motivirani počiniteljevim pokušajem da „ubijedi“ žrtvu da je on ili ona u stvari heteroseksualna. Seksualni napadi se takođe dešavaju kada se osoba izjasni kao ne-heteroseksualna. Počinitelji su često bilski žrtvi – kolege, bivši partneri, ili roditelji. Seksualno nasilje motivirano predrasudom se takođe može desiti u toku rata, kada se desi masovno silovanje žena određene etničke, nacionalne ili religijske pripadnosti (kao u bivšoj Jugoslaviji ili Ruandi). Seksualno nasilje je generalno veoma manje prijavljeno, a seksualno nasilje motivirano homofobijom može biti nikada prijavljeno.

Primjer: Žena informiše svoj supruga da ga napušta jer ima djevojku. Suprug je iznenađen cijelom situacijom, osjeća se prevarenim i poniženim i verbalno napada svoju suprugu. Sljedeći dan se izvinjava i poziva je na večeru. Prati je kući, gdje pokušava da je siluje „da bi joj pokazao šta će joj nedostajati“.

Preporuke: Uvjerite žrtvu da je sigurna sa vama i da vam se može povjeriti. Naglasite svoju obavezu kao člana pomagačke profesije na očuvanje povjerljivosti. Budite spremni na činjenicu da će klijent uspostaviti povjerenje postepeno i polako. Ne postavljajte pitanja koja nemaju veze sa klijentovom situacijom. Budite otvoreni prema informaciji koju žrtva komunicira. Kreirajte sigurno okruženje i dajte žrtvi vremena. Ako je to moguće u vašoj organizaciji, dozvolite žrtvi da odluči da li želi da surađuje sa ženskim ili muškim uposlenikom. Nemojte pretpostavljati da žena koja je bila napadnuta preferira da surađuje sa drugom ženom.

Internet maltretiranje

Oblici: Suština internet maltretiranja iz predrasude je zloupotreba kompjuterske mreže da zastraši ili progoni osobe koje su u riziku od nasilja iz mržnje. Takvi napadi se dešavaju na stranicama društvenih mreža, npr., u obliku kreiranja „fan stranice“ mržnje ili maltretiranjem korisnika Interneta, specifično kroz ask.fm mrežu. Internet maltretiranje takođe može biti u obliku krađe žrtvinog identiteta i zloupotrebe email adresa ili lozinki. Napadi u online okruženju iskorištavaju anonimnost Internet korisnika ili određene rupe u zakonu koje se odlikuju u nespremnosti američkih sudova i policijskih snaga da surađuju u otkrivanju napadača koji su „samo“ počinili verbalne zločine. Najraširenija online društvena mreža Facebook, takođe pristupa internet maltretiranju iz predrasude veoma opušteno.

Primjer: Počinitelj iskorištava lične podatke aktiviste za ljudska prava. U ime aktiviste, počinitelj kreira stranicu na društvenoj mreži na kojoj poziva na eksterminaciju djece sa invaliditetom i objavljuje na njoj žrtvino ime i broj telefona. Prijatelji i radne kolege žrtve, kao i drugi, počinju pozivati žrtvu da pitaju da li je žrtva ozbiljna u vezi stranice na društvenoj mreži. Žrtva smatra cijelu situaciju štetnom za svoj lični i profesionalni život, ali administratoru društvene mreže je potrebno nekoliko sedmica da uklone stranicu i odbijaju da kažu identitet počinitelja žrtvi.

Preporuke: Podržite žrtvu u brizi za njihovu online sigurnost. Pomozite im da zaštite svoje email račune ili profile na društvenim mrežama. Obezbjedite žrtvi osnovne savjete o sigurnoj komunikaciji online, npr da nikada ne dijele svoju lozinku, da nikada ne objavljuju svoje lozinke negdje vidljivo, nikada da ne šalju svoje lične informacije ili slike ljudima koje ne poznaju, i nikada da ne objavljuju detalje budućih sastanaka lice u lice na društvenim mrežama. Stanite na žrtvinu stranu ako smatraju napad ozbiljnim i radite sa žrtvinim subjektivnim osjećanjima. Internet kriminal često uključuje mlade ljude kojima je društveno umrežavanje prirodan prostor u kojem komuniciraju i žive. Nemojte preispitivati žrtvin izbor komunikacijskih metoda. Podržite mlade ljude da više razmišljaju o svojoj sigurnosti.

Uništavanje imovine

Oblici: Takođe se surećemo sa nasiljem iz mržnje u obliku napada na imovinu u zajednicama u riziku. Takve mete mogu biti improvizovana stanovišta beskućnika, tržnice kojima upravljaju članovi određenih etniciteta, džamije, hoteli za imigrante, ili sinagoge. Napadi na imovinu su shvaćeni veoma ozbiljno u zajednicama u riziku, jer su to napadi na mjesto koja su oni smatrali do tada sigurnim i pouzdanim. Žrtve mogu, kao posljedica napada na njihovu imovinu, izgubiti svoj dom ili prihod. Nekada policija

potcjenjuje napade na imovinu i ne percipira ih kao zločine iz mržnje.

Primjer: Sirijska porodica je otvorila mali bistro u bilizini željezničke stanice. Cijela porodica tu radi i prihod od prodaje je njihov jedini prihod. Ljudi vole da tamo idu na ručak ili užinu. Oko tri mjeseca nakon što je otvorena, neko je preko noći vandalizira. Sedam dana poslije, neko napiše „Arapi idite kući“ na fasadi. Sljedeći dan vlasnici nalaze da je ulaz pokriven crvenom tečnošću. Grupa zvana „Islam napolje iz Evrope“ preuzima odgovornost.

Preporuke: Nemojte potcjenjivati napade na imovinu. Pitajte žrtve koja je njihova percepcija napada na njihov dom, radnju ili drugu imovinu. Ako se grafiti ili natpisi pojave na imovini na jeziku koji ne razumijete pitajte žrtvu šta znači. Žrtva može biti ekonomski oštećena, pa im pomozite da predaju zahtjev za isplatu osiguranja ili da traži kompenzaciju za štetu od počinitelja. Podržite žrtve u popravljanju imovine, ali prvo dokumentirajte štetu. Ako žrtva izgubi svoj dom, pomozite im da nađu novi dom.

Fizičko nasilje

Oblici: Napadi motivirani mržnjom u fizičkom obliku se manifestiraju korištenjem palica, udaranjem, vatrenim oružjem, šutiranjem ili napadima nožem. Žrtve mogu zadobiti fizičku povredu i psihološku traumu. Kao posljedica fizičke povrijede žrtve mogu izgubiti posao, bilo trajno ili privremeno. Neki napadi su toliko ozbiljni da se završe smrću ili unakaženosti. Napadi iz mržnje su tipično izvršeni na brutalan i bolan način.

Primjer: Grupa neo-nacista promatra stanovište beskućnika. Napadnu jednog od beskućnika i pretuku ga. Napad traje dvanaestak minuta. Osoba je teško povrijeđena, sa obje ruke i noge slomljene. On krvari i ima unutrašnje povrijede. Napadači ga vežu za ogradu na udaljenoj lokaciji, gdje podliježe povredama. Policija hapsi počinitelje, koji izjavljuju u toku istrage da žele da očiste svijet od beskućnika.

Preporuke: Zajedno sa žrtvama, uspostavite prioritete vaše suradnje. Prvi važan korak je stabilizacija žrtvinog zdravstvenog stanja. Sačuvajte svu medicinsku dokumentaciju radi eventualnog krivičnog postupka, aplikacija za novčanu pomoć ili pregovora sa osiguravajućim društvima.

Iako izgleda kao da žrtva nije pretrpila nikakve ozbiljne povrijede, uvijek je dobra ideja da se kontaktira doktor i da se zatraži da pregleda žrtvu – ne samo iz medicinske nego i iz pravne perspektive. Poenta je da doktorov izvještaj može pomoći policiji da utvrdi da se incident u stvari desio i koje je posljedice imao za žrtvu. Važan pravni faktor, koji često utiče na odluku da li policija kvalificira napad kao krivični prekršaj je vremenski period u kojem je žrtva smatrana nesposobnom za rad. Ako žrtvin oporavak zahtjeva tretman dužeg perioda (npr sedam dana u nekim CEE zemljama), djelo može biti kvalificirano kao krivično.

Fokusirajte se na psihološko stanje žrtava, jer one mogu da razviju posttraumatski stresni poremećaj. Utvrdite da li žrtva može da priušti tretman. Ako žrtva kao posledicu ovog zločina izgubi posao, podržite ih u potrazi za novim poslom ili u pregovorima sa njihovim poslodavcem. Žrtve imaju pravo na kompenzaciju za štetu učinjenu njihovom zdravljju.

Indikatori nasilja iz pristrasnosti

Sposobnost da se prepozna nasilje iz pristrasnosti treba biti dio osnovnih vještina socijalnih radnika koji rade sa ljudima koji su u riziku od takvog nasilja. Socijalni radnici se mogu susresti sa nasiljem iz pristrasnosti ne samo u savjetodavnim centrima za žrtve i organizacijama koje rade za ugroženim maloljetnicima, ali takođe i u osoblju roditeljskih i centara zajednice, klubovima za pomoć, organizacijama za starije osobe, socijalnim radnicima i državnim uposlenicima, zajednicama i zdravstvenim ustanovama, kao i mnogim drugim. U isto vrijeme, trebaju biti otvoreni mogućnosti da se mogu susresti sa žrtvama nasilja iz pristrasnosti među svojim klijentima i da trebaju da traže način da steknu znanje i vještine koje im mogu omogućiti da identificiraju nasilje iz pristrasnosti i da vode otvorene razgovore sa svojim klijentima u vezi toga.

Postoji **nekoliko indikatora** na osnovu kojih se može identificirati nasilje iz pristrasnosti. Postoje određeni znaci koji su često prisutni u situacijama incidenata iz pristrasnosti. Socijalni radnici trebaju obratiti pažnju na situacije u kojima se pojavljuje jedan ili više indikatora u priči njihovog klijenta. Indikatori nisu apsolutni. Ne možemo reći da, ako situacija klijenta socijalnog radnika pokazuje ovaj ili onaj indikator, je to uvijek incident iz pristrasnosti. Indikatori više služe kao vodilja ka činjenici da se takvi incidenti mogu desiti. Socijalni radnici ne trebaju predvidjeti različite manifestacije koje obično prate nasilje iz pristrasnosti, već nakon ponovljenog ili kumulativnog dešavanja incidenta trebaju reflektirati incident u svom socijalnom radu i obezbjediti ili urediti adekvatnu podršku za ljude koji su izloženi ili ranjivi nasilju iz pristrasnosti.

Indikatori

- Osoba izložena nasilju iz pristrasnosti
- Napadač
- Kako je napad izveden
- Vrijeme i mjesto zločina
- Nedostatak bilo kojeg drugog motiva

Osoba izložena nasilju iz pristrasnosti

Uvjerenje osobe izložene nasilju iz pristrasnosti: Klijent vjeruje da je bio napadnut ili targetiran od strane napadača radi svoje boje kože, nacionalnosti, religije, seksualne orijentacije, invaliditeta, godina, subkulture, itd. Ljudi izloženi napadu često nabolje znaju motive napadača, su obično direktni svjedoci napada, čuli su šta je napadač govorio u toku napada, znaju šta se desilo u toku napada, šta mu je prethodilo i šta je sljedilo. Takođe kao članovi skupine koja se susreće sa nasiljem iz pristrasnosti često imaju više sluha za suptilne izraze predrasude nego socijalni radnik koji pripada većini. Ne dovodite u pitanje uvjerenje ljudi koji su izloženi nasilju iz pristrasnosti u vezi motiva napada sve dok on nije u potpunosti eliminiran.

- **Razlika između napadača i napadnute osobe:** Još jedan važan indikator da specifičan slučaj može biti napad iz pristrasnosti je različitost boje kože, nacionalnosti, etniciteta, vjere, seksualne orijentacije / identita, zdravstvenog statusa, godina ili pripadnosti subkulturi između napadača i napadnute osobe. Naravno da nije svaki incident između ljudi koji pripadaju različitim grupama incident iz pristrasnosti. Ako je vaš klijent verbalno ili fizički napadnut od strane nekoga drugačijeg od njih i oni nemaju nikakvo drugačije objašnjenje osim njihove različitosti, informišite ih da su možda bili meta napada iz pristrasnosti.
- **Napadnuta osoba pripada manjini u lokalitetu napada:** Posebno ljudi koji su vizuelno drugačiji od njihove okoline po boji kože, načinu odjevanja ili nošenja karakterističnih religijskih ili kulturoloških simbola mogu biti meta napada u javnim prostorima. Cilj napadača iz pristrasnosti je često da „očisti“ prostor od osoba specifične boje, vjere, običaja ili vjerovanja, i da to urade koriste napade zastrašivanja na predstavnike tih manjina. Socijalni radnici takođe se mogu susresti sa situacijama gdje nakon selidbe u novo mjesto predominantno naseljeno većinskim stanovništvom

njihovi klijenti postanu metom zastrašivanja, opresije ili direktnog nasilja. Ako vaš klijent pripada manjini u određenom lokalitetu, vrlo je vjerovatno da će se susresti sa određenim stepenom netolerancije i neprijateljstva radi njihove različitosti.

- **Napadnuti su važni predstavnici zajednice:** Žrtve nasilja iz pristrasnosti koji predstavljaju svoju zajednicu su viđeni kao važni za zajednicu od strane napadača. Iz istog razloga oni mogu biti napadnuti od strane ljudi iz mainstream društva i građanskih aktivista koji interveniraju u ime podrške ljudima kojima prijete nasilje iz pristrasnosti. Napadom na te ljude počinitelji žele da stave pritisak na cijelu zajednicu, da zastraše njihove članove a i da dovedu do određenih aktivnosti (selidbe, ne izlazaka iz domova, promjena u ponašanju). Ako su vođe u zajednici vašeg klijenta napadnute pokušajte da razgovarate o tom incidentu sa vašim klijentom. Možda su u strahu i brinu se za svoju sigurnost ili su sami doživjeli sličan incident.

Napadač

Šta napadač kaže i radi: Indikator nasilja iz pristrasnosti može biti šta napadač kaže prije, u toku i poslije incidenta. Ako izražavaju mržnju, stereotipe i prezir prema ugroženoj skupini ili posjeduju neke stvari (knjige, ploče, video igrice) koje sadržavaju takve obzervacije, moguće je da se iz ovih signala zaključi motiv za napad. Iz javno dostupne informacije i društvenih mreža može biti očigledno da napadač ima pristrasne ili misli mržnje o specifičnoj ugroženoj skupini.

- **Prošlost:** Prijašnji napad izvršen od strane iste osobe može svjedočiti o njihovoj mogućoj motivaciji u slučaju napada koji vi sada adresirate sa vašim klijentom. Pripisivanje prijašnjeg ponašanja počinitelju je uvijek teško i ne bi trebali imati iste stereotipe kao i one sa kojima se vaš klijent suočava. No, potrebno je kritički pogledati napadačevu historiju kao jedan od mogućih indikatora moguće motivacije pristrasnosti. Dokazano je da ljudi koji pohađaju demonstracije ili skupove sa porukama mržnje, aktivno doprinose pristrasnim diskusijama ili da članovi pokreta iz mržnje počinjavaju zločine iz mržnje.
- **Članstva u pokretima ili organizacijama koje suzbijaju ljudska prava:** Pokreti iz mržnje mogu imati formalnu strukturu (političke partije, udruženja građana) ili mogu biti neorganizovane grupacije. Procjenjeno je da oko 20% otkrivenih počinitelja zločina iz pristrasnosti podržavaju jedan ili drugi pokret mržnje. Ostali napadači dolaze iz opće populacije. Kroz predavanja, printane materijale, video zapise i druge materijale, pokreti iz mržnje ili ekstremne desnice razvijaju predrasude u njihovim članovima i ohrabruju ih da se angažuju u vidu verbalnih ili čak fizičkih napada protiv ljudi iz manjinskih skupina, građanskih aktivista i organizacija koje štite ljudska prava. U nekim nadležnostima učešće u pokretu mržnje je zločin. Partije, pokreti i udruženja mogu biti kažnjeni u krivičnom pravu kao neovisne legalne organizacije.
- **Žrtva i napadač se ne poznaju:** Većina nasilja iz pristrasnosti je počinjena je od strane ljudi koji napadaju ljude koje ne poznaju. Ovo obuhvata suštinu zločina iz pristrasnosti: napadači napadaju samo predstavnike skupina protiv kojih imaju određenu pristrasnost. Ne brinu o tome da li napadaju ovu ili onu osobu; suština je da oni pokazuju karakteristike skupine (boju kože, vjerovanje, seksualnu orijentaciju, zdravlje, političko uvjerenje, članstvo u subkulturi, itd.). Jedini izuzetak su homofobični napadi, gdje je napadač tipično neko blizak žrtvi i reaguje na njihovu objavu.

Kako je zločin izvršen

Verbalni izraz: Motiv za napad se može izvući iz psovki, uvrijeda i drugih verbalnih izraza koje prate napad na osobu ili imovinu. Predrasuda i neprijateljstvo također mogu biti izraženi u pisanom tekstu ili u obliku simbola i karaktera. Neke grupe mržnje koriste značajne skraćenice, akronime ili brojčane simbole.

- **Simbolizam:** Dio napada iz pristrasnosti ima simbolički karakter. Napadač bira žrtvu kao predstavnika grupe ljudi protiv kojih ima predrasude. Oni mogu ne poznavati žrtvu. Simbolizam može biti projektovan u načinu napada. Ovo može uključiti korištenje omče (kao simbola linčovanja) ili paljevine (simbol apsolutnog uništenja specifične skupine ljudi). Nekada su tijela žrtava ili njihova imovina na mjestu zločina označeni sa simbolima specifičnog pokreta mržnje.
- **Brutalnost:** Neki napadi iz mržnje su izvršeni veoma nasilno i sa velikim intenzitetom. Žrtvino tijelo može biti u modricama od ponovljenih udaraca ili osakaćeno, ili žrtva može biti fizički ponižena na drugi način. Ova vrsta napada iz mržnje ukazuje na snažan emocionalni angažman počinitelja u napadu.
- **Produženo nasilje:** Postoje također napadi iz mržnje gdje, obrnuto, manifestacija nasilnosti i mržnje nedostaje. Ovo može biti dugotrajno nasilje u obliku mentalne prinude, ponižavanja, uvrijeda i zastrašivanja. Žrtva često vidi takve produžene napade jednako ozbiljno ili čak kao ozbiljnije od jednog fizičkog napada ili napada na imovinu.
- **Značajan događaj prije napada:** Napadu može prethoditi značajan događaj. Postoje različite vrste značajnih događaja. Čisto lični okidač za homofobični napad je objava napadnute osobe. Međutim, napadu može prethoditi osjećaj opasnosti kreiran od strane medija ili društvenih mreža (npr. trenutni strah od izbjeglica) ili specifični incident na specifičnom mjestu ili na specifičnom lokalitetu. Socijalni radnici koji rade sa ljudima u riziku od nasilja iz pristrasnosti mogu se fokusirati na identificiranje šta je prethodilo specifičnom napadu.
- **Izgovor stereotipa i dupli standardi:** Neki napadi iz pristrasnosti su prikazani kao teški, no nije postojala reakcija iz pristrasnosti na prijašnje ponašanje napadnute osobe. Među svojim klijentima možete naići na činjenicu da im se prijete ili ih se uznemirava radi razloga koji se ne primjećuju kod drugih skupina ili kod većinskog stanovništva. Veće porodice mogu postati meta radi buke koju prave njihova djeca. Navike jedenja koja nisu uobičajene također mogu postati problem. Ugroženi ljudi mogu biti uskraćeni slobodu religije ili iskusiti direktno miješanje po ovom pitanju. Ljudi sa tamnom kožom mogu biti mete nezasnovanih praksi zaustavljanja i pretraživanja od strane policije sa ciljem utvrđivanja njihovog identitea. LGBT osobe mogu biti optužene za pedofiliju i širenje seksualno prenosivih bolesti. Osobe koje su ugrožene nasiljem iz pristrasnosti percipiraju ove duple standarde vrlo osjetljivo.

Vrijeme i mjesto zločina

Noćno doba: Pokazalo se da se napadi iz pristrasnosti najčešće dešavaju između 10 sati naveče i 6 sati ujutru. Napadači iskorištavaju manji broj svjedoka, tišinu noći, to što žrtve spavaju, smanjenu vidljivost, itd. Neki od napadača (ali ne većina) također noću počinjavaju nasilje pod utjecajem alkohola koji konzumiraju o to vrijeme.

- **Vrijeme značajno za ugroženu osobu:** Napadi iz pristrasnosti se dešavaju u vrijeme koje je značajno za pogođene zajednice, koje agresor koristi da interveniše efektivno ili simbolično protiv najvećeg broja ljudi. Tipično to su gozbe, druženja i specijalni događaji.
- **Vrijeme značajno za napadača:** Neki pokreti mržnje su povezani sa određenim važnim datumima (rođenje ili smrt njihovih vođa, prijašnji važni događaj). Napadi iz pristrasnosti se također mogu desiti neposredno nakon demonstracija, kulturnih i sportskih događaja i predavanja. Ljudi u riziku od nasilja iz pristrasnosti često organizuju svoj život i osiguranje oko javnih aktivnosti pokreta mržnje.
- **Mjesto značajno za ugroženu osobu:** Napad se može desiti u blizini lokacije od važnosti za ugroženu osobu (džamija, sinagoga, tržnica, centar zajednice) ili na direktno nastanjenim lokacijama od strane ugroženih osoba (hosteli za strance, kuća u kojoj žive Romi, sklonište za beskućnike)
- **Ponovljeni napadi:** Sličan napad ili napadi protiv ljudi iste boje kože, nacionalnosti, etničkog porijekla, seksualne orijentacije, religije, pripadnosti subkulturi ili političkih uvjerenja se dešavaju na istom mjestu ili u isto vrijeme. Isti *modus operandi* može biti ustanovljen na osnovu načina na koji su napadi počinjeni.

Nedostatak drugog motiva

- **Slučajni napadi:** Napadi iz pristrasnosti ne moraju biti praćeni sa izrazima netolerancije ili predrasude. Identificiranje takvih slučajeva je veoma teško. Napadi iz pristrasnosti se dešavaju naizgled bez razloga. Ako isključite druge motive na strani agresora (npr. pljačka, seksualni napad, itd.) ostaje vam samo jednostavni napad i različitost žrtve. U takvim slučajevima, to se može razumno smatrati napadom iz pristrasnosti. Policija i druge krivične sudske vlasti često predvide takve na prvi pogled neopravdane napade. Izazov za socijalne radnike je da obezbijede podršku žrtvama i prepoznavanje da je napad izvršen na osnovama predrasude.
- **Napadi iz zabave:** U socijalnom radu možete naići na napade koji su počinjeni „bez razloga“ ili „samo iz zabave“. Ako napadač izabere osobu koja je u nepovoljnom položaju, na primjer, radi njihovog socijalnog statusa (beskućnici), marginalizacije, nepoznavanja jezika ili nepoznavanja pravnog sistema, ili koji su na neki način kompromisani u njihovoj sposobnosti da odbrane svoja prava, to može biti nasilje iz pristrasnosti. Uistinu, agresori često biraju ove osobe upravo radi činjenice da pretpostavljaju da neće biti u stanju da se odbrane i da će institucije i organizacije biti nerade da razjasne šta se desilo i da vjeruju žrtvinoj priči.

Specifičnosti socijalnog rada na terenu sa osobama ugroženim nasiljem iz pristrasnosti

Socijalni rad na terenu je radna metoda koja se fokusira na direktan kontakt sa ljudima ili zajednicama u riziku ili izloženim nasilju iz pristrasnosti. Cilj socijalnog rada je osigura da ljudi u opasnosti ili ljudi koji su napadnuti imaju dovoljno informacija i podrške da poboljšaju svoj pristup pravdi i podršci, da steknu važne vještine za nošenje sa incidentima iz pristrasnosti i da spriječe pogoršavanje svojih ličnih standarda, zdravlja i psihološkog statusa i društvene isključenosti.

Socijalni rad na terenu adresira **problem latentnog nasilja iz pristrasnosti**. Razlozi za latentno nasilje iz pristrasnosti uključuju strah od odmazde napadača, nedostatak informacija o pravima od strane ugrožene osobe, barijere u komunikaciji (jezičke, kulturološke barijere), nepoznavanje pravnog sistema u određenoj zemlji, nepovjerenje u krivični sudski sistem, u policiju ili sudove, prijašnja loša iskustva pri prijavljivanju zločina, a i u nekim zajednicama u riziku od nasilja iz mržnje problemi sa statusom rezidenta. U relaciji sa latentnim nasiljem iz pristrasnosti, socijalni rad se fokusira na osnaživanje znanja, vještina i pouzdanja ugroženih grupa.

Sticanje **povjerenja** ugroženih ljudi i zajednica je ključni cilj koji terenski socijalni radnici (TSR) pokušavaju da postignu. Povjerenje se gradi postupno, posebno na nivou neformalnog kontakta između socijalnih radnika i zajednice. Organizacije koje rade sa ljudima u riziku od nasilja iz mržnje imaju različite načine pridobijanja povjerenja ugroženih grupa. Većina njih su vidljivi i ozbiljno posvećeni **javnoj obavezi** organizacije da radi za dobrobit ugroženih zajednica.

Socijalni rad na terenu u zajednicama u riziku od nasilja iz pristrasnosti može biti podjeljeno na tri dijela: priprema za ulazak na teren, terenski rad i evaluacijski rad na terenu. Mi ćemo se fokusirati na specifičnosti socijalnog rada u kontekstu nasilja iz pristrasnosti.

Priprema za ulazak na teren

Cilj pripremanja za ulazak na teren je identifikacija mjesta, zajednice i vremena za implementaciju socijalnog rada, metode komunikacije sa ciljnom grupe i kreiranja terenskog i sigurnonosnog plana.

Aktivnosti se odvijaju u skladu sa fokusom organizacije koja sprovodi terenski socijalni rad. Neke organizacije se fokusiraju na samo jednu specifičnu skupinu ugroženu nasiljem iz pristrasnosti, dok druge organizacije žele da pruže svoje usluge svim potencijalno ugroženim skupinama. Sredstva koja organizacija ima na raspolaganju takođe imaju značajan utjecaj na obim socijalnog rada u smislu da li, kako i u kojem području će se djelovati.

Priprema za ulazak na teren takođe treba da uključi prikupljanje **specifičnih informacija** o zajednici u riziku od nasilja iz mržnje. Da bi se prikupila informacija, prikladno je da se uključe osobe koje pripadaju ugroženoj zajednici, prevoditelji i socio-kulturološki medijatori. Terenski socijalni radnici (TSR) se mogu fokusirati na prikupljanje informacija o potencijalnim kulturološkim barijerama koje mogu ometati ulazak u ugrožene skupine.

U toku faze pripreme TSR mogu pronaći **prikladna mjesta** za implementaciju socijalnog rada. To mogu biti centri u zajednici, religijski centri, crkve, džamije ili sinagoge, radna mjesta, tržnice, hosteli, javna kantina ili druga javna mjesta gdje se ljudi u riziku od nasilja iz pristrasnosti okupljaju.

Ujedno sa prikladnim mjestom odabire se **prikladno vrijeme**. Specifično, izvođenje socijalnog rada ne treba ometati ugrožene ljude u njihovim normalnim aktivnostima (rad, obroci, aktivnosti opuštanja) i ne bi trebale ostavljati utisak da su prenametljive (pristupanje ljudima direktno na mjestima molitve). Pravi momenat da se kontaktiraju ugrožene skupine je kada su prinuđeni da provode vrijeme u čekanju na specifičnom mjestu i u vrijeme kada nisu angažovani nekim aktivnostima u kojima bi ih TSR ometali. Za ulazak u zajednicu u riziku takođe je prikladno da se koriste **važni ljudi u zajednici** – formalne i neformalne vođe, religijske vođe i drugi. Neke zajednice su pristupačne kroz neformalne grupe (ženske grupe). Prvi kontakt sa ugroženim skupinama može biti obavljen na odabranom vođenom sastanku (predavanju, zajedničkoj večeri, diskusiji uz podršku dokumentarnih filmova). TSR se može susresti sa različitom komunikacijom i kulturološkim ili konfliktnim interesima između pojedinačnih osoba.

U nekim organizacijama terenski socijalni rad se obavlja u sa TSR parovima za rad sa ugroženim

skupinama. Radnik **za rad sa ugroženim skupinama** je osoba čiji je zadatak da organizuje pristup ugroženim zajednicama. On ili ona govori jezik ugrožene skupine i svjestan/na je društvenih i kulturoloških karakteristika skupine, a istovremeno govori jezik organizacije i poznaje njene aktivnosti. TSR trebaju biti svjesni mogućih konflikta interesa ako radnik za rad sa ugroženim zajednicama dolazi direktno iz naročite ugrožene zajednice.

U toku priprema za ulazak na teren TSR priprema **sigurnonosni plan**. Plan treba da uključi procjenu prijetnji koje TSR može susresti na terenu i potencijalna rješenja za iste. TSR nikada ne odlazi na teren sam/a. Mi preporučujemo da prije i poslije rada na terenu TSR informiše kolege da je terenski rad započeo. Sigurnonosni plan takođe uzima u obzir potencijalne jezičke i kulturološke barijere. U kontekstu nasilja iz pristrasnosti, TSR mora imati na umu da ljudi u riziku od takvog nasilja mogu reagovati veoma osjetljivo na TSR-ovu povezanost sa državnim vlastima i sa pojedinim donatorima čiji se logotipi prikazuju na informativnom materijalu koje TSR može ponjeti na teren.

Prije ulaska na teren TSR treba pripremiti razne **informativne materijale** i razmisliti o pravilnoj formi i korištenju jezika. Praksa je pokazala da je dobra ideja da se kreiraju posebne afiše za razne ugrožene skupine umjesto generalnih tekstova o nasilju iz pristrasnosti. Ciljna grupa možda ne razumije pojam nasilje iz pristrasnosti, i u tom slučaju se može zamjeniti sa specifičnim pojmom (napadi na osnovu rase, boje, islamofobija). Prikladan informativni materijal su takođe posteri ili druge stvari koje se nose (upaljači, olovke, ogledala) a čije trajanje na terenu je dugotrajnije.

Rad na terenu

Suština rada na terenu je pruži ljudima u riziku od nasilja iz pristrasnosti dovoljnu informaciju i podršku da znaju kako da **identificiraju** da su postali meta takvog nasilja, da znaju da takvo nasilje **nije u skladu sa demokratskim principima** i vladavinom prava, i da imaju dovoljno informacija **da mogu da odluče** kako da se najbolje nose sa situacijom.

TSR ulaze na teren **sa jasnom informacijom** iz koje organizacije on ili ona dolaze i koji su ciljevi te organizacije. Ugroženi ljudi mogu biti veoma oprezni sa autsajderima koji dolaze na njihovo područje ili lokalitet. Ne moraju biti upoznati sa limitima socijalnog rada. TSR mora biti pripremljen da on ili ona budu viđeni kao predstavnici državne vlasti ili policijski suradnici. Ako radite sa policijom (npr. u obliku treninga), recite to ljudima sa kojima razgovarate na terenu.

U kontaktu sa ciljnom grupom TSR prima samo onu informaciju koja je potrebna da izvrši svoje aktivnosti. **Podaci su povjerljivi** i TSR ih ne smije dijeliti ih sa drugima. TSR treba biti otvoren i transparentan u odnosima sa ugroženim ljudima. Gdje to nacionalna legislativa nalaže TSR ima dužnost da prijavi određene tipove ozbiljnih zločina o kojima su saznali u toku sprovođenja svojih aktivnosti i da informiše ljude sa kojima stupa u bliži kontakt unaprijed o tome.

Tema nasilja iz pristrasnosti je teška. U pravilu, ljudi koji su izloženi nasilju iz mržnje na početku pričaju od drugim problemima; postepeno otkrivaju da li mogu vjerovati TSR-u, i tek nakon produženog kontakta će podijeliti i svoje iskustvo. Dobra je ideja da se obezbijede informativne afiše koje ugroženi ljudi mogu čitati poslije tako da imaju informaciju za sljedeću posjetu. Ako vidite da je tema teška za osobu sa kojom razgovarate, nastavite sa senzibilitetom ili pokušajte da završite razgovor.

Specifična odlika socijalnog rada sa ljudima u riziku od nasilja iz mržnje je **jezična i kulturološka barijera**. Ako se nađete u toj situaciji, budite otvoreni prema komunikaciji koja se uspostavi. Postavljajte pitanja i odredite stvarni značaj informacije koju primite. Ako ste iznenađeni ili uznemireni nečim, svjesno radite sa ovim iskustvom.

Promjene su se desile u jeziku. Pokušajte da izbjegnute riječi koje poriču ugroženim ljudima njihovu ljudskost. Ako je moguće, izaberite da opišete osobu koja je izložena nasilju iz pristrasnosti **koristeći umjesto „žrtva“ neki drugi pojam**. Pojam „žrtva“ je često asociiran sa inaktivnosti, bespomoćnosti i ovisnosti. Mi nastojimo da, ljudi koji su u riziku od nasilja iz pristrasnosti, budu aktivni, da učestvuju u nalaženju rješenja i neovisni. Pokušajte da koristite terminologiju koju osoba sa kojom radite koristi. Problemi svake osobe su **individualni**. Kada ostvarujete kontakt nemojte navoditi specifična iskustva sa prijašnjim klijentima. Ako imate potrebu da iskomunicirate da imate iskustva u datom području, govorite o sebi, a ne o ljudima prema kojima imate dužnost na povjerljivost.

Budite **svjesni svojih privilegija i moći**, i aktivno radite sa time na umu. Za razliku od mnogih u

ugroženim zajednicama vi imate dovoljno informacije i obrazovanja, i generalno niste predmet dugotrajne marginalizacije i viktimizacije, nemate problema sa jezičkom barijerom kada se bavite sa vlastima, doktorima ili policijom i samo se susrećete sa nasiljem iz pristrasnosti zato što radite za dobrobit ugroženih skupina. Na specifičnoj lokaciji vi ste ti koji ste odlučili kada da se pojavite, kome da se obratite i koju informaciju da pružite.

Mnogi ljudi misle da se socijalni rad i savjetovanje plaćaju. Tako da se mogu bojati da vam se obrate za savjet ili podršku. Informišite klijente unaprijed da su vaše **usluge besplatne**. Ako ugovorite dodatne usluge koje će morati platiti (npr. advokat) i o tome takođe informišite klijente.

Za socijalni rad **ograničenja i pravila kooperacije** su važna, specično vezano za vrijeme i stvarni obim savjeta. Različite organizacije imaju različite smjernice u vezi sa kome, kako i kada se obezbjeđuju usluge i savjeti. Na primjer, neke organizacije pružaju usluge samo u kontekstu nasilja iz pristrasnosti, drugi rade sa diskriminacijom, i opet drugi pružaju usluge socijalnog savjetovanja specifičnim ciljnim skupinama. Informišite klijente unaprijed o ovim ograničenjima da bi izbjegli razočarenje, konflikte, gubitak povjerenja i reputacije u zajednici sa kojom radite.

Budite pripremljeni na stereotipe sa kojima se možete susresti među ljudima sa kojima radite na terenu. Unaprijed neka vam bude jasno kako ćete odgovoriti na njihove predrasude. Vi možete biti prva osoba iz većinskog društva koja razgovara sa ugroženim ljudima i to znači da možete postati meta žalbi, ljutnje i agresije. Ovo, međutim, nije primarno usmjereno na vas, nego na društvo koje kreira uslove za stereotipisanje, diskriminaciju i marginalizaciju vaših klijenata.

Efekti nasilja iz pristrasnosti na živote ugroženih ljudi i zajednica i uloga socijalnog rada

Posljedica nasilja iz pristrasnosti direktno utiče na specifičnu osobu (žrtvu) izloženu ovoj vrsti nasilja, na zajednicu čiji je on/ona predstavnik/ca, i cijelo društvo unutar čijih granica se desi nasilje. Ovaj trostruki efekat na jednu ruku se može vidjeti u zakonima većine Evropskih zemalja u vezi sa nasiljem iz mržnje (povećavanjem kazni), ali takođe treba biti reflektirano i u socijalnom radu. Trostruki efekat nasilja iz mržnje je više vidljiv u nasilnim, dugotrajnim ili brutalnim napadima iz mržnje. Takvi napadi imaju potencijal da mobiliziraju ranjive zajednice, a i da pomognu da promjene državni pristup istraživanju i razumjevanju napada iz mržnje. Kada rade sa žrtvama socijalni radnici moraju uvijek imati na umu da incident može rezonirati u određenoj mjeri u široj zajednici, ovisno o težini, i kroz društvo u cijelini.

Ključna vještina socijalnih radnika, u dodatku identifikaciji da su se njihovi klijenti susreli sa nasiljem iz pristrasnosti, bi trebalo biti znanje o utjecaju ovog nasilja. Ovaj utjecaj može biti različitog intenziteta, ali je uvijek kompleksan. U sljedećem poglavlju želimo da upoznamo socijalne radnike sa odabranim posljedicama napada iz pristrasnosti i da adresiramo ulogu socijalnih radnika u odnosu na njih.

Dostojanstvo

Svaki čin nasilja iz pristrasnosti je primarno napad na dostojanstvo žrtve. Činjenica da žrtva postaje metom napada radi ličnih karakteristika koje se ne mogu promjeniti (boja kože, nacionalnost, jezik, seksualni identitet) ili onih koje nije fer tražiti da se promjene (vjera, politička uvjerenja) utiče na cijelu ličnost. Ljudi koji su bili napadnuti iskuse akutno poniženje za vrijeme napada, i dugo vremena poslije napada osjećaju sram, strah, inferiornost, agresiju i gubitak pouzdanja. Žrtva može takođe dugo vremena da ponavlja riječi ili osjećanja koja su pratila napad. Za neke ljude, napad na njihovo dostojanstvo se može manifestirati u samo-optuživanju i gađenju prema sebi. Napad na dostojanstvo osobe izložene nasilju iz pristrasnosti je često opisano od strane žrtava kao više ozbiljno nego napad na njihovo tijelo, i nekada je opisano kao slično napadu na dostojanstvo žrtve seksualnog nasilja.

Žrtva može početi koristiti razne mehanizme nošenja sa time. Neki od njih mogu imati dugotrajna oštećenja njihovog samopouzdanja i samopoštovanja i iskusiti mentalne i somatske posljedice. Neki ljudi mogu početi da **skrivaju svoj identitet**, specifično svoju vjeru, zdravstveni status, seksualnu

orijentaciju, nacionalnost ili društveni status. Mogu takođe početi da **odbacuju zajednicu** čiji su član i raskinuti veze, koje su posebno važne u periodu nakon napada. U slučajevima homofobičnog nasilja, žrtve se mogu početi ponašati na **heteroseksualan način** i početi misliti o heteroseksualnosti kao jedino prirodnoj. Tako da protivno svojoj orijentaciji mogu tražiti da ostvare veze sa heteroseksualcima, što može dovesti do dodatnih poteškoća i psiholoških problema. Uobičajen mehanizam nošenja sa time je **normalizacija određenih oblika** nasilja iz mržnje. Posebno za one zajednice koje su učestala meta diskriminacije i marginalizacije u određenim lokacijama, manje teške manifestacije nasilja iz pristrasnosti postaju norma. Normalizacija napada je psihološka odbrana protiv tereta koje bi priznavanje obima napada značilo za žrtvu.

Mogućnost za socijalni rad

Naglasite žrtvi da napad **nije njihova krivica**. Činjenica da je napadač odabrao njih radi njihovog identiteta ne znači da nešto nije u redu sa njima ili njihovim identitetom. Informišite svog klijenta da napad na njih je u suprotnosti sa principima demokratskog društva. Naglasite da zajednice u kojima žive imaju trajnu posvećenost različitosti i da bilo koji napad protiv individue radi njihovog identiteta je neprihvatljiv.

Objasnite svojim klijentima da vi **percipirate napad** kao napad na njihovo **dostojanstvo**. Ako žrtve same ne spomenu napad na njihovo dostojanstvo, nemojte im ga pogrešno pripisati. Obratite pažnju, međutim, na promjene u njihovim navikama ili ponašanju. Pitajte ih kako se osjećaju i nemojte fokusirati svoju podršku na samo rješavanje praktičnih problema (zdravstvenih, bavljenje sa policijom, smještaja). Podržite žrtvu u ne **prekidanju kontakta sa zajednicom** kojoj pripadaju. Zajednica im može pružiti neformalnu i prirodnu podršku u teškoj situaciji nakon napada. Ponudite podršku u bavljenju sa zajednicom.

Pokrenite pitanje **identiteta** sa svojim klijentima. Otkrijte šta njihov identitet njima znači i budite otvoreni za novu informaciju i različita iskustva. Ako vam se povjere o svojim osjećanjima alienacije i diskriminacije, nemojte ih upredmetiti ili umanjivati, posebice ako pripadate većinskoj populaciji.

Gubitak osjećaja sigurnosti i gubitak kontrole

Mnogi napadnuti ljudi iskuse gubitak osjećaja sigurnosti i gubitak kontrole nad njihovim životima. Ljudi koji su bili napadnuti radi njihovih razlika mogu osjećati pojačan osjećaj da su drugačiji. Tako da restoracija osjećaja sigurnosti i restoracija kontrole nad njihovim životima ljudi izloženih nasilju iz pristrasnosti može trajati duže nego kod žrtava opštih zločina.

Osjećaj sigurnosti je subjektivna percepcija obima prijetnje kojoj je specifična osoba izložena u vanjskom svijetu. On je oblikovan raznim utjecajima. Važnu ulogu u percepciji osjećaja sigurnosti ima ličnost, temperament, sposobnost i vještina bavljenja sa stresnim situacijama, dostatna informacija, prijašnja iskustva, ukorijenjenost u zajednici, anticipiranje reakcija drugih ljudi, itd. Dokazano je da okruženje, ljudi sa kojima se žrtva druži i informaciju koju on ili ona prima imaju utjecaj na osjećaj sigurnosti. Osjećaj sigurnosti često ne odgovara stvarnim pretnjama koje postoje u specifičnoj okolini. Za osobe, u riziku od nasilja iz mržnje, subjektivno sigurno mjesto može biti mjesto koje drugi ne smatraju sigurnim. Klasičan primjer su društveno isključeni lokaliteti (geta). Ako su ova mjesta nacionalno ili etnički homogena ona predstavljaju za ljude u riziku okolinu gdje oni mogu biti sami svoji, gdje imaju iskustvo podrške zajednice u kojoj subjektivno ne osjećaju strah. Nasilje iz pristrasnosti tako kreira još jednu prepreku društvenoj inkluziji.

Žrtvin gubitak kontrole nad njihovim životom se događa već za vrijeme samog napada. Agresor je taj koji odlučuje kada, kako i nad kim će napad biti izvršen, da li će se napad završiti i da li će žrtva preživjeti. Onda žrtva ima iskustvo drugog gubitka kontrole u toku procesa bavljenja sa napadom. U to vrijeme oni su izloženi mnogim vanjskim utjecajima koji mogu uzrokovati sekundarnu štetu (npr. sekundarna viktimizacija). Sva tijela i insitucije sa kojima žrtva dolazi u kontakt kada se razjašnjava napad iz pristrasnosti imaju udijela u kreiranju sekundarne štete. Žrtve se često ne mogu odlučiti kako da se pobrinu za svoje zdravlje. Osim sa nekoliko izuzetaka, oni ne mogu utjecati na inicijaciju, sporovođenje i rezultat krivičnog postupka. Ne mogu prevenirati medije od izvještavanja o napadu. Socijalni radnici takođe mogu doprinjeti osjećaju gubitka kontrole zauzimajući neadekvatan pristup.

Gubitak osjećaja sigurnosti u slučajevima nasilja iz pristrasnosti je vezano za **kolektivnu percepciju**

incidenata iz mržnje. Ugroženi ljudi znaju, da ako je neko bio napadnut radi njegove različitosti definisane specifičnom vanjskom odlikom (boja kože, invaliditet, nošenje religijskih simbola, itd.) da i oni takođe mogu biti u riziku. Stoga ako je nasilje iz pristrasnosti korišteno na određenom mjestu u određeno vrijeme ili protiv specifične zajednice, ugroženi ljudi i u drugim područjima mogu osjetiti prijetnju opasnosti i nesigurnost.

Za one koji već jednom bili meta nasilja iz pristrasnosti, gubitak osjećaja sigurnosti je povezan sa znanjem da se **napad može ponoviti bilo kada**, jer razlozi koji su doveli do napada (vanjske karakteristike) ne mogu biti promjenjene.

Razlog formacije sekundarne štete u slučajevima nasilja iz pristrasnosti je u njihovoj samoj suštini. Mnogi predstavnici organizacija i institucija sa kojima žrtve dolaze u kontakt imaju širok spektar predrasuda i stereotipa protiv njih. Medicinske ustanove mogu biti nespремne da pruže brigu ljudima koji govore drugi jezik, transgender osobama i osobama sa posebnim potrebama. Manjine mogu biti smatrane nepouzdanim svjedocima od strane policije i sudova. Mediji ne oklijevaju u korištenju stereotipičnog jezika ili opisa napadnutih ljudi. Najveća šteta što može biti napravljena je kada se preispituje motiv iza napada.

Mogućnost za socijalni rad

Cijenite hrabrost svog klijenta kada sa vama dijeli informaciju o svom napadu i podržite ih u preuzimanju kontrole nad svojim životima. Postepeno, zajedno ojačajte njihove vještine i dopustite im da prave odluke o svom životu. Ako žrtva odluči da ne prijavi slučaj policiji, pokušajte da saznajte zašto. Ako nađete na prepreku koju možete premostiti zajedno, pokušajte da to uradite. Ali uvijek poštuju odluke ljudi koji su izloženi nasilju iz pristrasnosti. Krivični postupak može biti težak teret za žrtvu. Mnogi odaberu da izađu na kraj sa napadom na drugi način, na primjer, radeći zajedno sa vama.

Uvjerite svoje klijente da **vjerujete u ono što govore**. Ako oni vjeruju da su bili meta nasilja iz pristrasnosti, nemojte to preispitivati. Ako je motivacija iza napada predmet preispitivanja od strane nekog drugog (doktora, policije) budite na strani svog klijenta. Može se kasnije dokazati da napad nije bio motiviran predrasudom. Nemojte napustiti svog klijenta. Moguće je da su pogrešno procijenili napadačevu motivaciju. Imajte na umu da ljudi često postanu dugoročne mete nasilja iz pristrasnosti. Oni onda mogu pogrešno procijeniti naročiti incident.

Uspostavite jasan plan sa svojim klijentima. **Nemojte obećavati ništa što ne možete uraditi**. Pokušajte da date jasan vremenski rok. Ako plan ovisi o vanjskim okolnostima, o tome informišite svoje klijente. Plan ažurirajte redovno.

Takođe kreirajte takvo okruženje u kojem žrtve napada mogu da dijele svoje brige i osjećanja. Kao socijalni radnik vi znate da su osjećanja subjektivna. Preporučljivo je da izbjegnute poređenje slučaja vašeg klijenta sa drugim slučajevima. Ako vam kažu da se boje napada o kojem su čuli tretirajte njihove brige ozbiljno. Pomozite im da pronađu više informacije i **da procjene obim stvarne prijetnje**. Obezbjedite prostor u kojem ugroženi ljudi mogu da daju oduška svojim strahovima.

Možete pomoći svojim klijentima da kreiraju sigurnonosni plan. Plan treba da uključi informaciju o kada, kako i gdje mogu da se obrate u hitnom slučaju, koja su prava žrtve u odnosu na vlasti koje se brinu za njihovu sigurnost (policija, općinska policija), i koja su ograničenja potrebne samoodbrane. Sigurnonosni plan takođe se odnosi i na sigurnost informacija. Podsjetite ugroženje ljude na rizike vezane za djeljenje privatnih informacija i slika na društvenim mrežama.

Medicinske i psihološke posljedice i trauma

Kao posljedica napada iz pristrasnosti žrtva može patiti od opsega zdravstvenih problema. To može biti jedna povreda ili povrede koje zahtjevaju dugotrajan tretman ili uzrokuju trajna oštećenja. Posljedice po zdravlje mogu dovesti do privremenog ili trajnog gubitka zaposlenja. Osobe koje su izložene nasilju iz pristrasnosti često imaju poteškoća u nalasku novog posla nakon što se oporave a i oni su među ljudima koji trpe diskriminaciju na tržištu rada.

Žrtvino mentalno zdravlje takođe može biti pogođeno. Psihološke reakcije se dešavaju u nekoliko faza. Neposredno nakon napada ljudi su u šoku koju vodi promjenama raspoloženja, agresiji, plaču ili primjetnoj tišini, poremećajima u ponašanju, krivnji, izbjegavanju društvenog kontakta, zaboravnosti, insomniji, gubitku apetita, pretjeranog osjećaja umora, itd. Neki ljudi razviju dugotrajne posljedice.

Žrtva ne može da se adaptira novoj situaciji nakon napada. Nemaju istu kvalitetu životnog iskustva kao prije napada. Dugotrajni stres se može razviti u posttraumatski stres poremećaj. Neka istraživanja ukazuju da se poremećaj razvija češće među žrtvama nasilja iz pristrasnosti. Ljudi u riziku od nasilja iz pristrasnosti mogu također imati **drugačije mehanizme nošenja sa time** nego većina stanovništva. Osnovni problem je onda u nedostatku profesionalaca i stručnjaka koji mogu da obježbjede adekvantan tretman za ljude koji su bili napadnuti radi njihove različitosti.

Zdravstvene i psihološke posljedice su također povezane sa **povećanim troškovima tretmana**. Za neke tipove tretmana žrtva mora snositi trošak u cijelosti ili djelomično (npr. psihoterapija). A neke žrtve ne učestvuju u programima javnog zdravstvenog osiguranja. Radi zdravstvenih problema žrtve mogu izgubiti njihov posao ili drugi prihod.

Mogućnost za socijalni rad

Socijalni radnici mogu ponuditi svojim klijentima pomoć pri nalaženju adekvatne zdravstvene brige ili obezbjediti sredstva da se plati zdravstvena briga (različiti nacionalni fondovi, socijalne naknade hitne pomoći). Možete također pružiti podršku u pregovorima sa poslodavcima da pomognete izbjeći gubitak zaposlenja.

Žrtvama može trebati pomoć u području njihovog mentalnog zdravlja. Psihološki problemi još uvijek imaju određenu stigmiju koja im se pripisuje. Socijalni rad se treba fokusirati na normalizaciju činjenice da u **kompleksnim situacijama** ove vrste **prirodno** je za žrtve da traže profesionalnu pomoć. U različitim kulturama mentalni problemi se mogu gledati na različite načine, stoga budite senzitivni sa svojim klijentima. Može biti teško obezbjediti tretman za ljude koji ne govore jezik, u takvim slučajevima potrebno je da se nađe terapeut koji govori njihov jezik ili da se obezbjediti prevod. Ako se klijent slaže sa time možete ga otpratiti na prvi sastanak sa psihoterapeutom i objasniti prirodu nasilja iz mržnje. Takođe je moguće da žrtva ne bude zadovoljna sa terapeutskom pomoći, ali nemojte odustati. Ne tretirani psihološki problemi mogu postati hronični i dovesti do izolacije žrtve.

Odnosi i društvene veze

Svo nasilje ima potencijal da poremeti porodicu i druge lične veze ljudi koji su pogođeni. Specifičnost nasilja iz pristrasnosti je u **relativnoj nemogućnosti da se podijeli** iskustvo sa ljudima koji ne dijele žrtvine nepromjenjive karakteristike radi kojih su bili napadnuti. Ljudi izloženi dugoročnoj predrasudi i marginalizaciji nalaze da im je veoma teško da objasne svoje iskustvo onima koji možda nisu iskusiili sličnu situaciju.

Napadi iz pristrasnosti mogu negativno **utjecati na žrtvine veze**. Žrtva se često povuče u sebe, reaguje osjetljivo na obične situacije i odbacuje blizak kontakt. Brižan partner može, čak iz najbolje namjere, neopravdano ograničiti život žrtve. Partner može također iskusiti različite psihološke probleme povezane sa stresom uzrokovano napadom na njihove voljene. Zajedno mogu iskusiti osjećaj straha da se napad može desiti bilo kada ponovo u budućnosti.

Specifične situacije se javljaju kada je meta nasilja iz pristrasnosti par. Napad može proizvesti cjelokupnu promjenu u odnosima između žrtava. Oni mogu kriviti jedni drugo o tome ko je „uzrokovao“ napad, ko je i ko nije branio koga, i ko se kako ponašao nakon napada. Među interetničkim parovima često nailazimo na samo-okrivljavanje od strane žrtve čije su lične karakteristike (obično boja kože) dovele do napada. Veza se može u toku određenog perioda nakon napada **raskinuti**.

Ljudi oko onih ugroženih nasiljem iz pristrasnosti često ne znaju kako da reaguju na napad i kako da pruže podršku žrtvi. Teško je govoriti o napadu, i povratak u normalnu vezu kao partner, kolega ili komšija može biti težak. Žrtva također postaje društveno izolirana, što potvrđuje njihov osjećaj da su neželjeni i produbljuje njihove probleme mentalnog zdravlja.

Mogućnost za socijalni rad

Društvene veze vaših klijenata su prošle test izdržljivosti. Neke su raskinute. Dozvolite im da sa vama podijele svoje probleme, ljutnju i stres, činjenicu da su ili se osjećaju napuštenim. Ponovo, naglasite da oni nisu krivi za napad na njihove voljene.

Ako radite sa parom ili grupom žrtava, pokušajte da u pravom momentu predložite **individualne konsultacije**. Potrebe svake osobe nakon napada iz pristrasnosti su jedinstvene. Nekada se može desiti

da grupa pokušava da se ponaša zajednički u skladu sa potrebama ili najranjivijeg ili najdominantnijeg člana. Interes pojedinaca tako može biti lako biti predviđen. Predložite individualne konsultacije senzitivno kao normalan dio savjetovanja.

Nekada se susrećemo sa činjenicom da brižni partner govori u ime žrtve. Razlozi mogu biti racionalni – jezička barijera ili neupoznatost sa žrtvinom okolinom ili zdravstvenim stanjem. Učešće žrtvinog partnera u situaciji je moguće, ali uvijek unutar razumnih ograničenja. Partneri trebaju uglavnom **ostati partneri**; oni nisu prevoditelji i nemaju iskustva u socijalnom radu. Partneri često preuzmu odgovornost za žrtvu i tako preuzmu teret koji moraju da nose dugo vremena. Cijenite ulogu brižnog partnera i pokušajte da definišete ograničenja suradnje.

Gubitak zaposlenja ili prihoda ili neuspjeh u školi

Posljedice napada iz pristrasnosti uključuju **rizik od gubitka posla** ili neuspjeha žrtve. Napad može dovesti do dugotrajnog tretmana i prateća odsutnost sa posla ili iz škole može takođe imati trajne posljedice. U nekim slučajevima, radi pogoršanja zdravlja žrtva možda neće biti u mogućnosti da više ponovo radi.

Nekim grupama prijeti nasilje iz mržnje, posebno strancima koji rade u nepovoljnim radnim uslovima. Često nemaju klasične ugovore o zaposlenju, nego rade na bazi nekog drugog manje povoljnog pravnog odnosa (ugovor o djelu, ugovor bez prethodne najave). U slučaju zdravstvenih problema ne učestvuju u sistemima mreže socijalne zaštite kao konvencionalni uposlenici i ostaju potpuno siromašni.

Studenti koji kao posljedica nasilja iz pristrasnosti prestanu pohađati nastavi ili ne polože ispite mogu djelomično ili u potpunosti izgubiti motivaciju da završe svoje obrazovanje. Značajno zadirivanje u njihov život je takođe **nametnuta promjena školske zajednice**, koja se dešava u situacijama kada izgube toliko vremena da im se savjetuje da ponove obrazovaje. Ovo često vodi ka pogoršanim perspektivama, koji mogu imati dalekosežne posljedice na budući život žrtve.

Mogućnost za socijalni rad

U socijalnom radu vi se možete fokusirati na poboljšavanje vještina svojih klijenata da bi oni mogli **zadržati svoje poslove ili naći nove poslove**. Neki poslodavci mogu pružiti podršku žrtvama za vrijeme njihovog oporavka ili ih prebaciti na neki više odgovarajući posao. Podržite žrtve u pregovorima sa svojim poslodavcima.

Ako je zaposlenje ili neka druga pravna veza završena kao posljedica dugoročnog zdravstvenog stanja vašeg klijenta, istražite i pružite informaciju vašem klijentu o tome da li je takav **postupak poslodavca u skladu sa zakonom**. Podržite klijenta u njihovoj odluci da se odbrane protiv nepravilnog postupka poslodavca.

Ako vaš klijent izgubi svoj posao i suočava se sa pogoršanjem finansijske situacije, potražite zajedno rješenja za nju ili njega. Gubitak posla, posebno ako je percipiran kao nepravedan, je veliki udarac na žrtvino mentalno zdravlje i samopoštovanje. Ako se vaš klijent susreće sa diskriminacijom dok traži zaposlenje ponudite im rješenja (obično pravna).

Radite na motivaciji studenata čiji su se prospekti pogoršali ili koji su bili prisiljeni da napuste školu radi napada iz pristrasnosti. Škola može organizirati individualni plan učenja ili posebne olakšice u evaluaciji. Podržite žrtvu u razgovorima sa njihovim kolegama o tome šta se njemu desilo i u izbjegavanju stigme vezane za nedostatak obrazovanja. Pitajte svoje klijente kako im ide u školi i da li su se susreli sa nekim maltretiranjem nakon napada.

Finansijske implikacije i gubitak mjesta stanovanja

Žrtve su suočene sa određenim finansijskim troškovima u vezi sa događajima koje su iskusili, što može dovesti do djelomičnog ili potpunog gubitka prihoda (vidi gore). Sredstva su potrošena na medicinski tretman (lijekovi, odlasci doktoru, psihoterapija), popravke ili zamjene oštećenih stvari, zaštitu (oprema za odbranu) ili relociranje.

Gubitak ili restrikcija prihoda je negativno reflektovana na živote žrtava neposredno nakon napada. Mnoge žrtve **nemaju uštedevine** i, dodatno, mogu morati da vrate razne zajmove i dugove. Neki ljudi se nose sa njihovom pogoršanom finansijskom situacijom podižući nove kredite i postepeno upadajući u zamku duga.

Nasilje iz pristranosti može uzrokovati gubitak mjesta stanovanja. Kada se napad desi kod kuće ili u blizini, žrtva može poželjeti da se odseli. Nekada su natjerani da se presele jer je stanodavac čuo za napad i traži da se isele. Ako žrtva pripada skupini koja generalno ima iskustvo diskriminacije na tržištu stanovanja (nacionalne manjine, stranci), njihovi pokušaji ili neuspjeh ili se presele u društveno isključene lokacije.

Mogućnosti za socijalni rad

Vaši klijenti će vrlo vjerovatno iskusiti finansijske probleme. Vi trebate da budete svjesni ove problematike i trebate da razgovarate o tome senzitivno. Ako vaši klijenti imaju poteškoća sa finansiranjem svojih potreba, pomozite im da kreiraju **finansijski plan**. Saznajte da li mogu zaraditi dodatan prihod ili smanjiti svoje troškove. Podržite žrtvu u rukovanju socijalnom pomoći ili drugoj finansijskoj pomoći. Većina troškova koje žrtva napravi kao rezultat napada mogu biti potraženi od počinitelja u krivičnom ili građanskom postupku (zavisno od nadležnosti). Obratite pažnju žrtve na to i pomozite im da nađu adekvatnu pravnu pomoć.

Pružite podršku žrtvi da se osjeća sigurno u svom domu. Možete surađivati sa vlasnikom. Ako nema drugog načina, ponudite pomoć žrtvi u nalaženju adekvatnog mjesta stanovanja. Razgovarajte o rizicima stanovanja na društveno isključenim lokacijama.

Neželjena pažnja

Neki napadi iz pristranosti privuku pažnju javnosti i medija. Neosjetljiva publikacija ličnih i zdravstvenih podataka može dovesti do sekundarne viktimizacije žrtava. Žrtva ima **vrlo limitiran utjecaj** na to da li će i kako će njihov slučaj biti saopćen. Neki mediji mogu čak uznemiravati žrtvu ili pokušavati da natjeraju žrtvu da, da izjavu. Takođe smo se susreli sa slučajevima u kojima je žrtvina priča bila u potpunosti izmjenjena.

Neke žrtve **vjeruju** da će **pažnja medija pomoći da se razjasni** njihov napad ili navesti na solidarnost. Neki ljudi objavljuju priču o svom napadu kao pokušaj da naglase opći ili dugovječan problem. Obično su, međutim, razočarani rezultatima medijske reportaže.

Sve veća dostupnost digitalnih fotoaparata i video kamera dozvoljava prolaznicima da dokumentiraju nasilje iz pristranosti. Snimci onda mogu biti podjeljeni putem društvenih mreža. Neki mediji ne oklevaju da ukradu privatne slike sa žrtvinog Facebook profila.

Ljudi izloženi nasilju iz pristranosti su veoma brinu o tome kako su njihovi slučajevi prikazani. Većina čita komentare ispod članaka objavljenih online i mogu naići na vrlo negativne, stereotipične i uvredljive reakcije. Mogućnosti za odbranu u ovim slučajevima su veoma ograničene.

Mogućnost za socijalni rad

Pokušajte da unaprijed diskutujete o **rizicima medijskog izvještavanja** sa svojim klijentima. Saznajte da li oni žele da objave svoj slučaj i pod kojim uslovima. Saznajte koja su ograničenja medijskog izvještavanja u vašoj nadležnosti; neke zemlje u potpunosti zabranjuju otkrivanje identiteta žrtve javnosti. U slučaju **netraženog medijskog izvještavanja**, konsultujte se sa žrtvom kako oni žele da postupe. Neki mediji odgovore pozitivno na želje žrtve da ne objavljuju dalje detalje. Vaši klijenti takođe mogu razmotriti pokretanje sudskog postupka protiv objavljivanja ličnih i senzitivnih informacija.

Obrnuto, ako vaš klijent želi da iskoristi svoju priču za podizanje svijesti o tom problemu, pokušajte da postignete medijsko izvještavanje koje će biti senzitivno. Ponudite žrtvi pomoć u rukovanju sa medijima. Preporučite **odobrenje članka** ili izvještaja. Recite im o mogućnosti skrivanja lica ili izmjene glasa.

Ljudi mogu takođe da podijele sa vama da se osjećaju uvrijeđenim stvarima koje su pročitali o sebi **na društvenim mrežama ili online diskusijama**. Uspješna odbrana može uključivati ili pregovaranje sa odgovornim glavnim urednikom ili administratorom online foruma ili sudski postupak za zaštitu individua. U posljednjem slučaju, pružite podršku žrtvi u nalaženju prikladne pravne pomoći.

Mogućnosti socijalnih radnika u pružanju pomoći u kriminalnim postupcima

Svrha teksta u nastavku je da opremi socijalne radnike i terenske socijalne radnike (dalje socijalne radnike) sa pravnim i praktičnim savjetima koje mogu koristiti u slučaju da njihovi klijenti su žrtve zločina iz pristrasnosti. Bez obzira na razlike u nacionalnim pravnim sistemima, ipak, svaki žločin iz pristrasnosti je počinjen sa specifičnom predrasudom (vidi poglavlje x).

Na početku, terenski socijalni radnik treba da pita o indikatorima incidenta iz pristrasnosti (vidi poglavlje Indikatori nasilja iz pristrasnosti), sazna da li klijent želi da podnese kaznenu prijavu i koju vrstu **pomoći** traže. Socijalni radnici treba da se fokusiraju da održe empatičan i povjerljiv intervju sa klijentom.

Možete razmisliti o nekim savjetima za razgovor sa vašim klijentima:

- Aktivno i **suosjećajno slušajte** (npt. Izbjegavati prekidanje žrtve, potvrdno klimanje, govorenje „Vidim“, „hmm to mora da je bilo grozno“, itd);
- **Parafrizirajte** klijentove rečenice (npr. sumirajte dijelove klijentovog svjedočenja kao prikaz razumjevanja, npr. „ako vas dobro razumijem, on vas je šutnuo u desno koljeno“);
- Prihvatite **klijentova osjećanja** i pokušajte da se stavite u njegovu poziciju. Kao posljedicu šoka, stresa ili nanešenih povreda, klijent se može osjećati ljuto i/ili pokušati da sebe verbalno razlikuje od većine, itd. Kada se to desi, socijalni radnik treba da pokuša da umiri žrtvu pokazujući saosjećanje (npr. „Vidim da ste bili veoma uzrujani radi ovih pretnji, pretpostavljam da bi svako bio“ ili „razumijem da ste se naljutili da te strance koji su ušli u vaše dvorište i počeli vas nazivati lošim imenima; takve emocije su prirodne, i ja mislim da bi se osjećao isto“);
- Postavljajte pitanja da stimulirate razgovor da bi klijent mogao da da pun prikaz incidenta (npr. postavljajte pitanja koja neće dozvoliti žrtvi da odgovori sa jednostavnim „da“ ili „ne“).
- Prihvatite klijentovu verziju priče i prepoznajte **motiv pristrasnosti** što će pomoći da postignete dublje povjerenje osobe.

Aktivnosti žrtve i socijalnog radnika neposredno nakon incidenta veoma ovise o prirodi incidenta i njegovim posljedicama. Zavisno od situacije, socijalni radnik bi trebao da preduzme ili ne preduzme sljedeće mjere:

Pomoć pri prikupljanju dokaza: Dokazi se razlikuju od slučaja do slučaja (za detalje pogledajte poglavlje Šta je nasilje iz pristrasnosti). Možete pomoći vašem klijentu da prikupi medicinske izvještaje, dokumentirati štetu nanесenu imovini, sačuvati huškačke email-e, telefonske pozive ili poruke.

Pomoć u kontaktiranju potencijalnih svjedoka: Neovisno o načinu na koji se specifični zločin iz pristrasnosti se desio, ako postoje potencijalni svjedoci terenski socijalni radnik uvijek treba pokušati pomoći klijentu da ih kontaktira. Najbitnije u ovom pogledu je da sačuvaju njihove kontakt podatke i da traže da potvrde svoju spremnost da svjedoče pred policijom ili sudom. Trebali bi izbjeći pozivanje svjedoka na sud ako niste sigurni o prirodi njihove izjave.

Pomoć pri identifikaciji počinitelja: Ako je žrtva imala priliku da dobro vidi počinitelja, socijalni radnik bi trebao pomoći klijentu sa njegovom identifikacijom. Terenski socijalni radnik može pitati klijenta ne samo o počiniteljevim bazičnim identifikacijskim karakteristikama (npr. spol, godine, vrsta tijela, visina, boja i stil kose, brkovi, itd.) ali takođe i o posebnim znakovima kao što su tetovaže, nakit ili etikete na odjeći.

Mentalna podrška žrtve i pokazivanje empatije: Vjerovatno jednako važnu ulogu za socijalnog radnike ima pružanje mentalne podrške i pokazivanje empatije žrtvi. Treba imati na umu da mnoge žrtve zauzmu stav mentalne samoodbrane vis-a-vis socijalnih radnika koji su istog etniciteta ili nacionalnosti kao i počinitelji, što se može pokazati kroz smanjeno povjerenje. Opreznost i nepovjerenje trebaju biti intepretirani kao prirodni pokazatelji mehanizama samoodbrane žrtve koja je bila ponižena ili na drugi način oštećena na osnovu jedino porijekla: zato, socijalni radnik je ohrabren da ne obraća pažnju na to i da nastavi da tretira klijenta profesionalno i sa saosjećanjem.

Osnovne činjenice o krivičnom postupku

Krivični postupak može biti pokrenut od strane same policije na osnovu činjenica opisanih u **kaznenoj prijavi**. Prijava se može predati u pismenoj formi, verbalno ili snimanjem svjedočenja pred agencijama za provedbu zakona. Policija **odlučuje da o pokretanju krivičnog gonjenja**. Policija procjenjuje da li opisani incident predstavlja povredu važećih zakona. Ako ne, onda je pritužba odbačena kao neosnovana. Manje ozbiljni incidenti mogu **biti upućeni administrativnim tijelima da ih riješe kao prekršaje**.

Savjetuje se da se prate **osnovna pravila** kada se piše kaznena prijava. Dokument treba da sadrži ime, adresu i kontakt podatke osobe koja ispunjava prijavu. Prijava može **biti ispunjena od strane bilo koga** uključujući socijalnog radnika; u tom slučaju treba da identificira žrtvu (npr. ime, adresu, i kontakt informaciju). Prijava **ne mora da specificira tačan zločin**. To odlučuju agencije za provedbu zakona. Prezentirajte što je više moguće precizan i **detaljan opis** incidenta, npr kada i gdje se desio, koje su bile okolnosti, uključujući javno prezentirane izjave i što detaljniji opis napadača.

Specijalan **naglasak mora biti stavljen na potencijalne motive**. Prijava mora temeljito opisati sve što podržava sumnju da je počinitelj(i) napao žrtvu radi njihove rase, etniciteta, vjere, seksualne orijentacije i drugih ličnih karakteristika koje su tipične za zločine iz pristrasnosti u toj nadležnosti. Može uključivati prikaz počiniteljevih javnih izjava ili napjeva ili spomenuti prijašnji incident u kojem je počinitelj(i) demonstrirao ovu vrstu mržnje prema žrtvi. Prijava takođe treba da sadrži detaljan opis **posljedica** incidenta (npr. tip i obim povreda i druge počinjene štete). Takođe treba uključiti što je više moguće dokaza. Uključujući fotografije, imena i kontakte potencijalnih svjedoka, kopije medicinskih izvještaja, itd.

Pokretanje krivičnog gonjenja ne zahtjeva počiniteljevu punu identifikaciju; ako je moguće da se identificira počinitelj u vrijeme podnošenja prijave, policija može pokrenuti krivično gonjenje nepoznatog počinitelja. Ako policija sakupi dovoljne dokaze koji demonstriraju uključenost osumnjičenog u zločin, oni će podići optužbu protiv konkretnog počinitelja. Nakon temeljite istrage koja uključuje intervjuisanje vašeg klijenta policija predaje slučaj **tužilaštvu** koje podnosi **optužnicu** sudu. Sud odlučuje na javnom saslušanju o krivnji optuženog i izdaje kaznu.

Terenski socijalni radnik u ulozi žrtvinog zastupnika

Žrtvin zastupnik je osoba, koja na osnovu punomoći potpisane od strane žrtve stječe pravo ne samo da bude prisutna na bilo kojoj proceduri koja zahtjeva prisutnost žrtve nego i da predstavlja žrtvu neovisno od toga. Zastupnik ne mora biti pravni profesionalac jer ovo nije stvar zagovaranja; jedini uslov je da zastupnik mora imati pravni kapacitet i da se ne može pojaviti kao druga žrtva ili svjedok u slučaju.

Zastupništvo daje pravo socijalnom radniku da bude prisutan u svim pravnim postupcima koji uključuju žrtvu ili da čak radi u ime žrtve (npr. prima poštu, predlaže dokaze, čita dosije, pravi kopije istog, itd.). Samo prisustvo socijalnog radnika na ispitivanju je prilično efektivan alat za zaštitu klijenata od tretiranja na način koji je neosjetljiv ili bez poštovanja.

Na ispitivanju zastupnik socijalni radnik može razjasniti pitanja policijskih službenika ako klijent ima poteškoća sa razumjevanjem, ispraviti policijskog službenika ako osjeti da se žrtvi postavljaju varljiva pitanja ili da su na neki način nekorektno tretirani, da pregleda zabilježeno svjedočenje prije nego što ga klijent potpiše i da pomogne da se prilagodi ako nešto nedostaje ili je krivo protumačeno.

Odabrana prava žrtve u toku krivičnog postupka

U momentu pokretanja krivičnog gonjenja, žrtva počinje biti viđena kao oštećena stranka i uživa sva prava zagaranтована Krivičnim Postupkom (može se razlikovati u dotičnim nadležnostima). Osnovna prava uključuju sljedeće:

Pravo na informaciju

Žrtva ima pravo da bude upućena u sve što se tiče oštećene stranke, uključujući pravne lijekove i primjenjive vremenske rokove (npr. ako žrtva ima cilj da opovrgne bilo koje izdate odluke). Lista ovih prava je napisana na vrlo „pravnom“ jeziku i žrtva možda neće biti emocionalno ili mentalno pripremljena ili intelektualno i jezično kvalificirana da razumije ovaj tekst. To predstavlja odličnu priliku za socijalnog radnika da objasni svojim klijentima stvarno značenje njihovih prava ili da im preporuči organizaciju kojoj se mogu obratiti za tumačenje ovih prava ili može i sam kontaktirati takvu organizaciju. Informacije o organizacijama koje pružaju pravnu, psihološku ili socijalnu pomoć žrtvama zločina trebala bi biti data žrtvama od strane policije. Pravo na informaciju takođe uključuje **pravo na pristup krivičnom dosijeu** i pravljenje kopija dokumenata u dosijeu. Ako je počinitelj odveden u pritvor i poslje **pušten ili je pobjegao** iz pritvora, žrtva ima pravo da bude **odmah informisana** o tome. Agencije za provedbu zakona moraju biti notificirane unaprijed o žrtvinoj želji da bude informisana o puštanju na slobodu ili bijegu optuženog iz pritvora.

Pravo da ima aktivnu ulogu u toku istrage i svjedočenje

Ovo pravo uključuje pravo **na svjedočenje**. Oštećena stranka može biti u više navrata ispitivana u toku raznih koraka istrage, i sva ova svjedočenja su uvijek upoređena sa originalnim svjedočenjem. Zato, izuzetno je važno da žrtva bude što preciznija, da pokuša da ne izostavi neke od detalja i da bude oslođena stresa i pritiska kada daje prvobitnu izjavu. Međutim, to ne sprečava svjedoka da dodatno detaljno razradi detalje originalne izjave u nekom momentu poslije.

Oštećena stranka ima pravo da **obezbjedi dokaze**. Oni mogu uključiti intervjue sa svjedocima, osumnjičenim ili osobama drugačije povezanim sa incidentom, mišljenja stručnjaka, medicinske izvještaje, fotografije, emaile, itd., kao i da pregleda lokaciju incidenta, itd. Socijalni radnici mogu pomoći u prikupljanju i osiguranju dokaza kao i sa uspostavljanjem kontakta sa istražiteljom.

Ključno pravo ljudi pogođenih nasiljem iz pristrasnosti je da **zahtjevaju istragu počiniteljevih motiva**. Policija nije vezana prijedlozima oštećene stranke da osigura neki od dokaza ili da izvrši neka druga djela. Međutim, oštećena stranka ima pravo da zahtjeva od policije da bude što temeljitija pri ispitivanju potencijalnog motiva.

Žrtva ima pravo da svjedoči na sudu. Žrtvama je data prilika da slobodno opišu situaciju, počiniteljevo ponašanje, njihov osjećaj i druge važne aspekte zločina. Ljudi mogu imati poteškoća da se sjete detalja kako vrijeme prolazi. Možete savjetovati svog klijenta da ponese zabilješke na sud. Sud ima pravo da pogleda te zabilješke. Svjedoci su obavezni da odgovore na pitanja suda i odbrane. **Pitanja** koja nisu u vezi sa slučajem, koja su varljiva ili su **ponižavajuća nisu dozvoljena**. Žrtva ili njihov zastupnik mogu staviti prigovor na ta pitanja.

Pravo na zaštitu

Socijalni radnik treba da bude upoznat sa pravima žrtve vezanim za njegovu zaštitu i zaštitu ličnih podataka predstavljenih u krivičnom dosijeu. U nekim CEE nadležnostima žrtva može izbjeći kontakt sa prijestupnicima na sudskom saslušanju. Oni takođe mogu tražiti od policije da zaštiti njihove podatke, adresu, broj telefona, radno mjesto i/ili druge lične i ne-povezane detalje i da ih se drži van dosijea krivičnog dijela.

Pravo na naknadu štete

U većini CEE nadležnosti oštećena stranka može traziti novčanu kompenzaciju za štetu uzrokovanu zločinom. Žrtve nasilja iz pristrasnosti mogu zahtjevati kompenzaciju za štetu nanešenu njihovom zdravlju ali takođe i za štetu nanesenu ljudskom dostojanstvu i ličnosti. Žrtva je obavezna da dokaže

obim zahtjeva i kako je on u relaciji sa počiniteljevim djelima.

Socijalni radnici mogu pomoći svojim klijentima da pripreme i predaju zahtjev za naknadu štete. Trebaju biti upoznati sa terminima do kada zahtjev treba biti predan agencijama za provedbu zakona. Preporučljivo je da se surađuje sa advokatom kada se radi nacrt prijedloga. U nekim nadležnostima žrtva može tražiti od suda da joj dodijeli pro bono (besplatnog) advokata. Sud odlučuje o šteti i izriče počinitelju kao dio presude obavezu da kompenzira štetu. Ako naknada štete nije dodjeljena žrtva se može žaliti na tu odluku.

U momentu kada je konkretni počinitelj optužen, oštećena stranka može tražiti od odgovornih organa da zaplijene imovinu osumnjičenog/optuženog u svrhu nadoknade štete žrtvi.

Pravo na odbranu od ponašanja policije ili odluka izrečenih od strane policije, tužilaštva i suda

Oštećena stranka (i njegov zastupnik) imaju pravo da podnesu pravni lijek protiv odluke izrečene od strane policije, tužilaštva i suda, čak i terenski socijalni radnici koji nisu u kapacitetu zastupnika mogu pomoći svom klijentu tako što će im dati instrukcije o njihovim osnovnim pravima i objasniti im šta mogu zahtjevati od policije. Mogu takođe biti instrumentalni u prevođenju policijskih dokumenata na razumljiv jezik ili podsjetiti svoje klijente o vremenskim ograničenjima za ispunjavanje određenih prava (npr. zahtjevanje naknade štete ili ulaganje prigovora).

AUTORI PUBLIKACIJE I PARTNERI NA PROJEKTU

IN IUSTITIA, o. p. s.

IUSTITIA je osnovana kao pravna organizacije, koja je prva svoje vrste u Češkoj republici, a koja specifično u svom opsegu radi sa nasiljem iz mržnje. Kroz temu nasilja iz mržnje podiže javnu svest, profesionalni diskurs i političku debatu. Organizacija konsistentno promovira principe demokratske vladavine prava, uključujući ravnopravnost svih ljudskih bića na dostojanstvo i prava. Za dobrobit svojih klijenata, žrtava nasilja iz mržnje, prakticiraju pravo u sudskim i drugim oblicima pravne zaštite. In IUSTITIA educira profesionalce i opštu javnost o problemu nasilja iz mržnje. Stručnjaci iz In IUSTITIA obezbjeđuju analize za internacionalne agencije i zajedno sa drugim Češkim NVO, bore se protiv rasizma, ksenofobije i drugih oblika netolerancije.

Website: www.in-ius.cz

USLUGE KOJE NUDE:

- Socijalno savjetovanje i pravna informacija
- Pravno zastupanje, podrška u procesu kriminalnog ili administrativnog postupka
- Podnošenje prijedloga, pritužbi, žalbi i sl.za klijenta

CILJNA SKUPINA:

- Ljudi u riziku od nasilja iz mržnje
- Žrtve nasilja iz mržnje, to jest ljudi koji su bili napadnuti radi toga ko su i kako izgledaju (i preživjeli)
- Voljeni i društveni krug žrtava i onih koji su u riziku od nasilja iz mržnje (članovi obitelji, partneri, prijatelji, predstavnici institucija, radnici i sl.)
- Svjedoci zločina iz mržnje
- Žrtve zločina

In IUSTITIA je ko-autor ove publikacije

PEOPLE AGAINST RACISM (PAR)

People Against Racism (PAR) je vodeća nacionalna NVO u suzbijanju i prevenciji rasizma, ksenofobije, ekstremizma i drugih povezanih oblika netolerancije u Slovačkoj od 2001. godine.

PAR je razvio i implementirao brojne aktivnosti podizanja svijesti javnosti, zagovaračke kampanje i aktivnosti koje adresiraju rasizam, diskriminaciju, predrasude i zločine iz mržnje a koje targetiraju Rome i druge ranjive skupine u stanovništvu.

PAR sa svojim osobljem je viđen kao stručnjak na temu rasizma, ksenofobije i ekstremizma i kao takvi su radili treninge, predavanja i implementirali kampanje za različite ciljne skupine uključujući agencije za sprovedbu zakona, tužilaštva, edukatore, studente i političare.

Trenutne aktivnosti PAR-a uključuju:

- Praćenje cyber-mržnje i govora mržnje u Slovačkoj
- Pružanje besplatne pravne pomoći žrtvama rasizma i rasističkih napada ili bilo kojeg oblika diskriminacije
- Obrazovne aktivnosti za učenike i nastavnike na temu rasizma, ekstremizma i diskriminacije
- Pružanje komentara i inputa za razne materijale orijentirane na analitičke i javne politike koje se bave Romima, ekstremizmom, diskriminacijom i sličnim temama www.rasizmus.sk

People against racism je ko-autor ove publikacije

NOMADA ASSOCIATION FOR MULTICULTURAL SOCIETY INTEGRATION

Mi podržavamo ljudska prava, njihovu promociju i zaštitu. Naš rad je okrenut ka strancima, etničkim i vjerskim manjinama, lokalnoj zajednici i vlastima. Naš cilj je da konstantno dijagnosticiramo situaciju stranaca u Wrocław-u, da ih podržavamo i preuzimamo anti-diskriminatorne mjere. Naše djelovanje uključuje istraživanje, praćenje i aktivnosti zagovaranja, intervenciju i pravnu pomoć. Organizujemo treninge, kurseve i radionice, debate, konferencije i sastanke, objavljujemo izvještaje i izjave.

Od juna 2010 sprovodimo „Sukurs against bias motivated crime“ project. We have published a report entitled „Masz problem?“ Przemoc motywowana nienawiścią we Wrocławiu“ „Imate li problema? Zločini motivirani mržnjom u Wrocławiu“; neovisno pratimo rasističke incidente, obezbjeđujemo zagovaranje i savjetovanje i prije svega podržavamo individue koji su pogođeni zločinima motiviranim pristrasnošću. www.sukurs.nomada.info.pl

Od 2012 sprovodimo edukativne kampanje za djecu i adolescente iz Romske zajednice, i ujedno smo asistenti njihovim porodicama. www.roma.nomada.info.pl

Sprovodimo edukativne aktivnosti o anti-diskriminaciji i ljudskim pravima.

Član smo nacionalne Koalicije protiv zločina motiviranih pristrasnošću i Wrocław želi dobrodošlicu izbjeglicama

Nomada je ko-autor ove publikacije

IAN - International AID Network

International Aid Network IAN je srpska organizacija civilnog društva osnovana 1997. godine, kao odgovor na ratove na području bivše Jugoslavije. Vizija IAN je da imaju regiju jugoistočne Europe izliječenu od posljedica rata i političkog nasilja i da postane građansko društvo u kojem se poštuju ljudska prava i dobrobit svih. IAN podržava preživjele kršenja ljudskih prava i drugih marginaliziranih i ranjivih skupina razvojem vlastitih potencijala za postizanje pristojnog života. IAN je aktivna u području prevencije stigme i diskriminacije marginalizirane populacije kroz različite kampanje i edukacije.

VIVE ŽENE

Vive Žene je nevladina organizacija, osnovana 1994. godine, koja izričito radi na tretmanu i rehabilitaciju žrtava ratne traume i nasilja u obitelji. Aktivnosti se provode na tri razine, pojedinca, zajednice i na razini društva, sa krajnjim ciljem sprječavanja višestruke diskriminacije žrtava torture i nasilja Vive Žene usvojila integrirani multidisciplinarni pristup u radu s korisnicima i pruža im socijalnu, psihosocijalnu, medicinsku i pravnu pomoć.

*This project is funded by the Criminal Justice Programme
of the European Union and the Visegrad Fund.*

Literatura

- Chakraborti, N. *Hate Crime: Concepts, Policy, Future Directions*. Villan Publishing, Devon 2010
- Čírtková, L., Vitoušová, P. a kol.: *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů*. Grada Publishing, Praha 2007
- Čírtková, L.: *Policejní psychologie*. Portál, Praha 2000
- Hartl, Hartlová: *Psychologický slovník*. Portál, Praha 2000
- Herzeg, J.: *Zločiny z nenávisti*, ASPI 1998
- Kalibová, K.: *Násilí z nenávisti, rasismus a média*. In IUSTITIA, Praha 2011
- Kolektiv autorů: *Zapomenuté oběti. Pomoc obětem násilí z nenávisti v ČR*. In IUSTITIA, Praha 2010
- Lawrence, F.M.: *Punishing hate: bias crimes under American law*. Harvard University Press Cambridge, MA 2002
- Matsuda, M.J., Lawrence, Ch.R., Delgado, R. Crenshaw, K.W. *Words That Wound. Critical Race Theory, Assaultive Speech, and the First Amendment*. Boulder: Westview Press, 1993.
- McDevitt, J., Levin, J. and Bennett, S.: *Hate Crime Offenders: An Expanded Typology*. Journal of Social Issues, 58: 303–317, 2002
- Špatenková, N. a kol.: *Krize – psychologický a sociologický fenomén*. Grada, Praha 2004
- Vágnerová, M.: *Vývojová psychologie*. Karolinum, Praha 1999
- Vizinová, D., Preiss, M.: *Psychické trauma a jeho terapie*. Portál, Praha 1999
- Vodáčková, D. a kol.: *Krizová intervence*. Portál. Praha 2007

„Supported by the Criminal Justice programme
of the European Union and Visegrad Fund“